

นิยาม

การจัดการบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจร

การจัดการบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจรหมายถึง การจัดการบริการด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแผนกผู้ป่วยนอก หรือหน่วยบริการด้านหน้าของโรงพยาบาล ที่มีการเชื่อมโยง และสะดวกในการปรึกษา ส่งต่อ กับแพทย์แผนปัจจุบันอย่างเหมาะสม ในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป หรือโรงพยาบาลชุมชนที่มีความพร้อม เช่นโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย โดยให้บริการรักษาโรคทั่วไปหรือเฉพาะโรค ซึ่งในเบื้องต้นรักษาเฉพาะโรคนำร่องให้บริการรักษาโรคที่โดดเด่น 4 โรค ได้แก่ โรคหลอดเลือดสมอง โรคไมเกรน โรคข้อเข่าเสื่อม โรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น(ในที่นี้หมายถึงโรคจมูกอักเสบการภูมิแพ้) ทั้งนี้ถ้าหากโรงพยาบาลใดมีศักยภาพและความพร้อมสามารถดำเนินการโรคอื่นๆได้ตามความเหมาะสม การจัดการบริการดังกล่าว ประกอบด้วย

การแพทย์แผนไทย

ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2556 หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์ การผดุงครรภ์ การนวดไทย และให้ความหมายรวมถึง การเตรียมการผลิตยาแผนไทย และการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาโดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์แผนไทย หรือผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยประยุกต์ ได้แก่

1.1 เวชกรรมไทย หมายถึง การตรวจ การวินิจฉัยการบำบัด การรักษา การป้องกันโรค การส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพรวมถึงการผดุงครรภ์ไทย เกสัชกรรมไทย และการนวดไทย ทั้งนี้ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

1.2 เกสัชกรรมไทย หมายถึง การกระทำในการเตรียมยา การผลิตยา การประดิษฐ์ยา การเลือกสรรยา การควบคุม และการประกันคุณภาพยา การปรุงและการจ่ายยาตามใบสั่งยาของผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยหรือผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยประยุกต์ และจัดจำหน่ายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ทั้งนี้ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

1.3 ผดุงครรภ์ไทย หมายถึง การตรวจ การวินิจฉัยการบำบัด การรักษา การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพหญิงมีครรภ์ การป้องกันความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์และระยะคลอด การทำคลอด การดูแล การส่งเสริม และการฟื้นฟูมารดาและทารกระยะหลังคลอด ทั้งนี้ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

1.4 นวดไทย หมายถึง การตรวจ การวินิจฉัยการบำบัด การรักษา การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ โดยใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการนวดไทย ทั้งนี้ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

2. การแพทย์ทางเลือก

2.1 การแพทย์แผนจีน ตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ(ฉบับที่ 4) พ.ศ.2556

การแพทย์แผนจีน หมายถึง การกระทำต่อมนุษย์ หรือมุ่งหมายจะกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัด การรักษาการป้องกัน การส่งเสริม และการฟื้นฟูสุขภาพ โดยใช้ความรู้แบบการแพทย์แผนจีน โดยกิจกรรมในการจัดการบริการครบวงจร เน้นเรื่องฝังเข็ม โดยผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีน และผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาเวชกรรมที่ผ่านการอบรมหลักสูตรฝังเข็ม (๓ เดือน) ที่กระทรวงสาธารณสุขรับรอง

2.2 การแพทย์ทางเลือกอื่นๆหมายถึงการบำบัดรักษาเสริมการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์ อื่นๆ โดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ และการสาธารณสุข และผ่านการอบรมในหลักสูตรที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกรับรอง เช่น สมุนไพรบำบัด

นิยาม

การจัดบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจร

1. แนวทางการจัดบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจร

1. มีคลินิกบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจรที่ให้การรักษาโรคทั่วไป
 2. มีคลินิกบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจรที่ให้การรักษาเฉพาะโรค ในเบื้องต้น นำร่องให้บริการรักษาโรคที่โดดเด่น 4 โรคได้แก่ โรคหลอดเลือดสมอง โรคไมเกรน โรคข้อเข่าเสื่อม โรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น(ในที่นี้หมายถึงโรคจมูกอักเสบการภูมิแพ้)ซึ่งโรงพยาบาลต้องการจัดบริการอย่างน้อย 1 โรค หรือโรงพยาบาลที่มีความพร้อม ก็สามารถเปิดให้บริการครบทั้ง 4 โรคกิจกรรมที่ควรมีในคลินิกเฉพาะโรค เช่น

2.1. ให้บริการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัย ส่งการรักษา และให้บริการทางการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก

2.2. ให้คำแนะนำรายบุคคล เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเฉพาะโรค

2.3. ให้สุขศึกษารายกลุ่มแก่ผู้ป่วยและญาติ โดยการให้ความรู้ สอน สาธิต ปรับพฤติกรรมสุขภาพต่างๆให้เหมาะสมกับโรคที่เป็นโดยทีมสหวิชาชีพ

2.4. จัดกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และเสริมสร้างกำลังใจแก่กัน

2.5. การรับและส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยบริการ(ตามระบบส่งต่อ) เพื่อวางแผนการดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง และการติดตามเยี่ยมบ้าน เป็นต้น

3. กำหนดวัน เวลาให้บริการอย่างชัดเจน ตามบริบทของโรงพยาบาล ควรจัดบริการคลินิกเฉพาะโรคให้สอดคล้องกับวันที่มีการจัดบริการแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อความสะดวกในการขอรับคำปรึกษา หรือส่งต่อระหว่างแพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก ทั้งประชาสัมพันธ์ให้ผู้รับบริการ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วถึง

หมายเหตุ1. การจัดคลินิกบริการการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกแบบครบวงจรมัน ให้จัดตามบริบทของโรงพยาบาล โดยสามารถบูรณาการร่วมกันในคลินิกเดิมที่มีการจัดบริการอยู่แล้ว หรือผสมผสานกับคลินิกการแพทย์แผนไทยคู่ขนาน โดยไม่ต้องจัดตั้งคลินิกขึ้นมาใหม่

2. ผู้มารับบริการไม่จำเป็นต้องได้รับบริการครบทุกศาสตร์ การรับบริการในแต่ละศาสตร์ขึ้นกับ ดุลยพินิจของแพทย์ผู้รักษา หากเห็นสมควรต้องรับบริการศาสตร์อื่นๆเพิ่มเติม แพทย์ในศาสตร์นั้นๆ จะพิจารณาส่งต่อระหว่างแพทย์แผนไทย/แพทย์แผนจีน/แพทย์ทางเลือก/แพทย์แผนปัจจุบัน ตามความเหมาะสม

2. ผู้รับบริการมีดังนี้

2.1 ผู้รับบริการที่ผ่านการคัดกรองโดยพยาบาลคัดกรองหรือเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานคัดกรองได้
 โรงพยาบาลวิชาชีพที่แผนกผู้ป่วยนอก

2.2 ผู้รับบริการที่ส่งปรึกษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน

2.3 ผู้รับบริการที่ต้องการมาตรวจรักษาที่แผนกแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกด้วยความสมัครใจ

นิยาม

3. ผู้ให้บริการในแต่ละสาขาประกอบด้วยบุคลากร ดังนี้

3.1 การแพทย์แผนไทย บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

3.1.1 แพทย์แผนปัจจุบัน เป็นที่ปรึกษางานแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก

3.1.2 แพทย์แผนไทยซึ่งได้รับใบประกอบวิชาชีพประเภทเวชกรรมไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ทำหน้าที่ในการตรวจวินิจฉัย และสั่งการรักษาด้วยการแพทย์แผนไทย ตรวจรักษาโรคทั่วไปและเฉพาะโรคครอบคลุมทั้งด้านเวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย ผดุงครรภ์ไทย และการนวดไทย ที่ห้องตรวจแผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลโดยมีขอบเขตความรับผิดชอบดังนี้

1) ซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัย สั่งการรักษา และให้บริการทางการแพทย์แผนไทย ที่ห้องตรวจโรคแผนกผู้ป่วยนอก หรือคลินิกแพทย์แผนไทยตามบริบทของโรงพยาบาล

2) ดูแล กำกับ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ช่วยแพทย์แผนไทย ให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ

3) ปรึกษา/รับ/ส่งต่อผู้ป่วย ระหว่างแพทย์แผนไทยกับแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์ทางเลือก

3.2 พยาบาลคัดกรองผู้ป่วยนอกมีหน้าที่คัดกรองผู้ป่วยประเมินอาการ และอาการแสดงเบื้องต้น โดยใช้แนวทางการคัดกรองการให้บริการแพทย์แผนไทยคู่ขนานแผนกผู้ป่วยนอกในโรงพยาบาลรัฐเป็นเกณฑ์เพื่อส่งผู้ป่วยเข้ารับการตรวจรักษา

3.3 ผู้ช่วยแพทย์แผนไทย มีหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการนวดไทย การผดุงครรภ์ไทย และงานอื่นๆที่ได้รับมอบหมาย ภายใต้การกำกับดูแลของแพทย์แผนไทย

3.4 บุคลากรอื่นๆ ขึ้นกับภาระงาน และการมอบหมายของหัวหน้าหน่วยบริการ

3.5 การแพทย์แผนจีน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

3.5.1 แพทย์แผนจีนซึ่งได้รับใบประกอบการศึกษาแพทย์แผนจีน หรือผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาเวชกรรมที่ผ่านการอบรมหลักสูตรฝังเข็ม ที่กระทรวงสาธารณสุขรับรอง โดยมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ตรวจวินิจฉัย สั่งการรักษา และให้บริการฝังเข็มที่ห้องตรวจโรคแผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาล หรือสถานที่ที่โรงพยาบาลจัดเตรียมไว้ให้

3.5.2 พยาบาลวิชาชีพมีหน้าที่คัดกรองผู้ป่วยทั่วไป โดยประเมินอาการ และอาการแสดงเบื้องต้นโดยเป็นกลุ่มอาการที่อยู่ในขอบเขตความสามารถของแพทย์แผนจีน และไม่ใช้ภาวะฉุกเฉินทางการแพทย์ เพื่อส่งผู้ป่วยเข้ารับการรักษา

3.5.3 บุคลากรอื่นๆ ขึ้นกับภาระงาน และการมอบหมายของหัวหน้าหน่วยบริการ

3.6 แพทย์ทางเลือก บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

บุคลากรด้านการแพทย์ และการสาธารณสุข ที่มีความรู้ความสามารถในการบริการด้านการแพทย์ทางเลือกที่ผ่านการอบรมที่กระทรวงรับรอง

นิยาม

4. มาตรฐานการจัดบริการ

4.1 การแพทย์แผนไทย

มาตรฐานด้านสถานที่/เครื่องมือเครื่องใช้/สิ่งแวดล้อม/การควบคุมคุณภาพ ยึดตามมาตรฐานโรงพยาบาลส่งเสริมสนับสนุนการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก(รพ.สส.พท.)

4.2 การแพทย์แผนจีน

มาตรฐานการจัดบริการเป็นไปตามบริบทของแต่ละสถานบริการโดยยึดตามมาตรฐานการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีน(มาตรฐาน 2 ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ)

มาตรฐาน ๒ ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ

การบริหารจัดการ และการบริการทางการแพทย์แผนจีน เป็นการบริหารจัดการแพทย์เฉพาะทาง ที่ต้องอาศัยหลังการและแนวทางการตรวจวินิจฉัย การจำแนกโรค และกรจำแนกกลุ่มอาการและภาวะโรค การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ด้วยการใช้ยาสมุนไพรจีน ฝังเข็ม รมยา และเทคนิควิธีอื่นๆ ตามหลักการแพทย์แผนจีน อันประกอบด้วย การบำบัดรักษาทางอายุรกรรมภายใน อายุรกรรมภายนอก แผนกกุมาร แผนกนารีเวช แผนกโสต ศอ นาสิก แผนกผิวหนัง การบำบัดรักษาด้านบุรุษเวช การบำบัดรักษาด้านระบบประสาท แผนกฝังเข็ม แผนกนวดทุยหนา และแผนกอื่นๆ การป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาความรู้ของผู้ประกอบโรคศิลปะ การศึกษาค้นคว้าและวิจัย การประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตามองค์ความรู้ของศาสตร์การแพทย์แผนจีนอย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ และมีความเที่ยงตรงนั้น จะต้องมีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการและการบริการโดยใช้แนวทางการจัดบริการฝังเข็มในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ของสถาบันการแพทย์ไทย-จีน กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกกำหนด

4.3 การแพทย์ทางเลือก

มาตรฐานด้านสถานที่/เครื่องมือเครื่องใช้/สิ่งแวดล้อม/การควบคุมคุณภาพ เป็นไปตามบริบทของแต่ละสถานบริการ

5. ขั้นตอนการให้บริการ

5.1 ผู้ป่วยมาโรงพยาบาล

5.1.1 ผู้ป่วยทั่วไป เจ้าหน้าที่ห้องบัตร หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายส่งผู้ป่วยเข้ารับการคัดกรองตามระบบการคัดกรองของโรงพยาบาล

5.1.2 กรณีผู้ป่วยมาตามนัดคลินิกเฉพาะโรค เจ้าหน้าที่ห้องบัตร หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายส่งผู้ป่วยเข้ารับการคัดกรองตามระบบการคัดกรองของโรงพยาบาลโดยไม่ต้องผ่านการตรวจจากคลินิกทั่วไป

5.2 การคัดแยกผู้ป่วย

การคัดแยกผู้ป่วยเป็นการคัดแยกอาการ และสัญญาณชีพเบื้องต้นว่ามีภาวะฉุกเฉินด้านการแพทย์หรือภาวะคุกคามต่อชีวิตหรือไม่ ตามระบบ Triage ของโรงพยาบาล โดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ภายใต้การกำกับดูแลของพยาบาลวิชาชีพ

นิยาม

วิธีการรักษาและขอบเขตโรคเบื้องต้นที่สามารถรักษาด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก

1. การแพทย์แผนไทย

1.1 วิธีการรักษา

1.1.1 การใช้ยาแผนไทย เช่น

1. ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ
2. ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ
3. ยาแผนไทยที่อยู่ในเภสัชตำรับของโรงพยาบาล
4. ยาปรุงสำหรับผู้ป่วยเฉพาะราย

1.1.2 การนวดไทย

1.1.3 การประคบสมุนไพร

1.1.4 การอบไอน้ำสมุนไพร

1.1.5 การทาบหม้อเกลือ

1.1.6 อื่นๆ ตามดุลยพินิจการแพทย์แผนไทย

2. โรค/อาการที่สามารถให้การรักษาได้ ได้แก่

2.1 โรคและอาการทางระบบทางเดินหายใจ

อาการไอ เจ็บคอ มีเสมหะ อาการหวัด คัดจมูก มีน้ำมูกใสๆ หรือแพ้อาการ อาการไข้

2.2 โรคและอาการของระบบโครงสร้างกล้ามเนื้อและกระดูก

อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ ข้อเข่าเสื่อม กลุ่มอาการที่เกิดจากการของทำงาน (office syndrome)

2.3 โรคและอาการของระบบอวัยวะสืบพันธุ์ เช่นโรคบุรุษและสตรี โลหิตสตรี

สตรีหลังคลอดมีน้ำนมน้อย น้ำคาวปลาไหลไม่สะดวก สตรีมีอาการปวดประจำเดือน ประจำเดือนมาไม่สม่ำเสมอ ตกขาวไม่ได้เกิดจากการติดเชื้อ เป็นต้น

2.4 โรคและอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต

พะอืดพะอม คลื่นไส้ อาเจียน หน้ามืด ตาลาย สวิงสวย (อาการที่รู้สึกใจหวิว วิงเวียน ตาพร่าคล้ายจะเป็นลม)อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ กินอาหารไม่ได้ ซีดจากโลหิตจาง

2.5 โรคและอาการทางระบบผิวหนัง

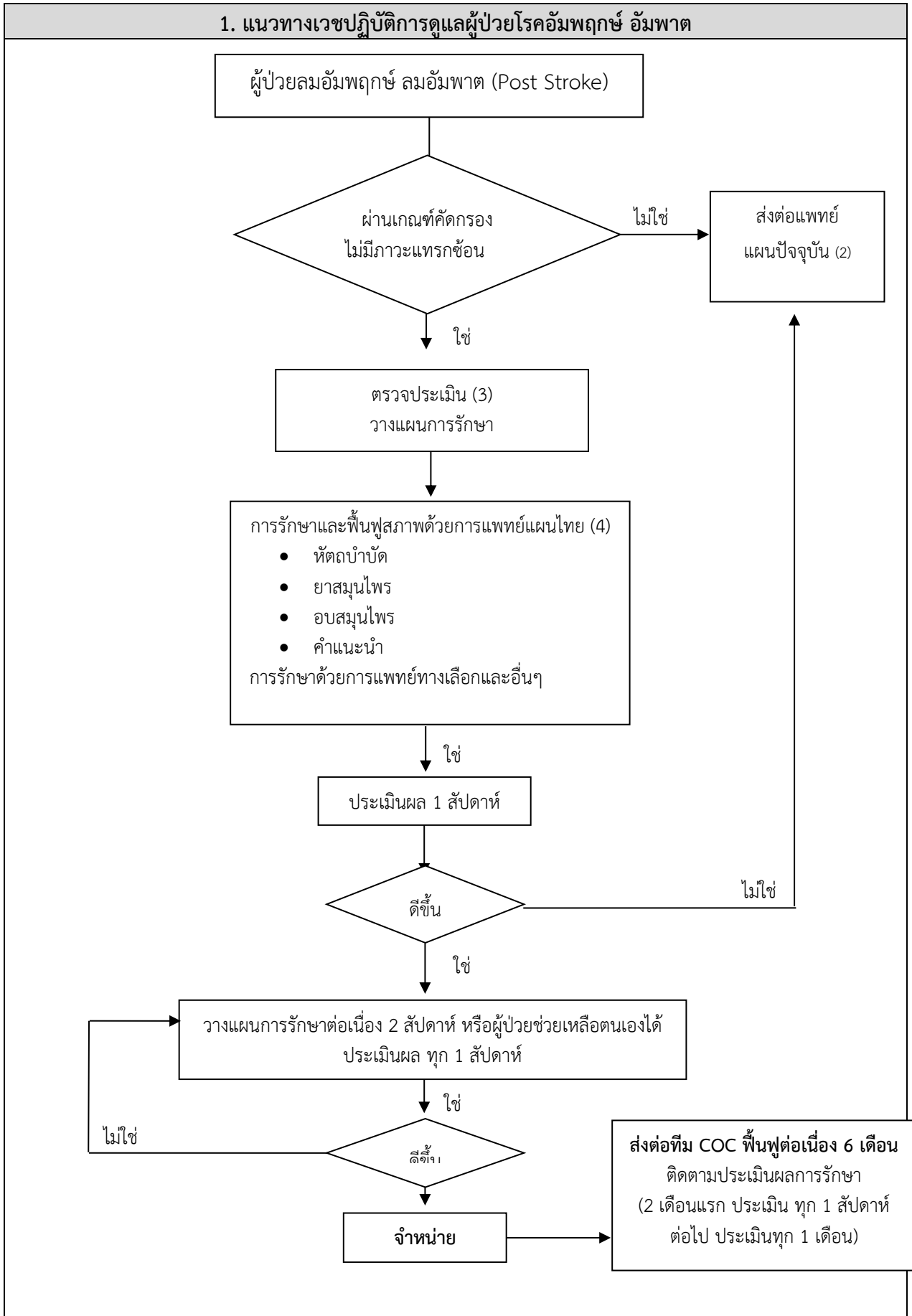
อาการผด ผื่น คัน แมลงสัตว์กัดต่อย เริม งูสวัด กลาก เกื้ออื่น น้ำกัดเท้า เชื้อราที่ผิวหนัง แผล ฝี ลมพิษ แผลในปาก สะเก็ดเงิน อีสุกอีใส เป็นต้น

2.6 โรคและอาการทางระบบทางเดินอาหาร

อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ท้องผูก ท้องเสีย ริดสีดวง แผลในกระเพาะอาหาร คลื่นไส้ อาเจียน เป็นต้น

2.7 โรคและอาการทางระบบทางเดินปัสสาวะ

ปัสสาวะกระปริดกระปรอย ปัสสาวะแสบขัด ปัสสาวะไม่สุด เป็นต้น

1. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

คำจำกัดความโรค

การแพทย์แผนปัจจุบัน

อาการทางคลินิกที่เกิดขึ้นทันทีโดย มีอาการทำงานผิดปกติของระบบประสาทเฉพาะที่ เช่น อ่อนแรงหรือชาที่ใบหน้าและแขนขา กลืนลำบาก พูดไม่ชัด เห็นภาพซ้อน ไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง หรือทำให้เสียชีวิต โดยมีสาเหตุจากหลอดเลือดสมองเท่านั้น

การแพทย์แผนไทย

อัมพฤกษ์ (Paralysis) อัมพาต (Paralysis) เป็นกลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติในการควบคุม การเคลื่อนไหวของร่างกาย ซึ่งเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น เกิดจากหลอดเลือดในสมองตีบ อุดตัน หรือแตก หรือเกิดจากสมองไขสันหลัง หรือเส้นประสาทได้รับบาดเจ็บ หรือมีการอักเสบ เป็นต้น ในทางการแพทย์แผนไทย ได้มีการระบุสมุฏฐานไว้ว่า เกิดจากลมอโรคมาวาตา และลมอุทงคมาวาตา พัดระคนกัน (แพทยศาสตร์สงเคราะห์, 2542: 546)

อัมพฤกษ์ เป็นภาวะที่ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายได้บางส่วน ทำให้เคลื่อนไหวได้ไม่ตรงตามทิศทางที่ต้องการ

- **อัมพฤกษ์** ชี้อเส้นซึ่งเป็นศูนย์กลางของร่างกายอยู่ด้านหน้าท้อง(ต่ำกว่าสะดือ) / อาการที่อวัยวะบางส่วน เช่น แขน ขาอ่อนแรง

- **ลมอัมพฤกษ์** ลมที่ทำให้เกิดอาการเคลื่อนไหวไม่ได้ โดยกระดูกไม่เคลื่อนไหว

อัมพาต เป็นภาวะที่ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายได้เลย ทำให้เคลื่อนไหวไม่ได้ทั้งกรณี อัมพฤกษ์ และอัมพาตอาจมีกล้ามเนื้ออ่อนแรงหรือไม่มีแรง อ่อนเหลวหรือแข็งเกร็ง และอาจสูญเสียการรับรู้ความรู้สึกที่ร่างกายบางส่วนหรือไม่มีความรู้สึกเลย ตาอาจปิดไม่สนิท ปากเบี้ยวอาจพูดไม่ชัดหรือพูดไม่ได้

- **อัมพาต** อาการกล้ามเนื้อเสื่อม หรือเสียหายที่ไปเนื่องจากโรคของประสาท(ระบบลม) หรือโรคของกล้ามเนื้อ(ปลิว) / อาการที่อวัยวะบางส่วน เช่น แขน ขา ตายไป กระดิกไม่ได้

- **ลมอัมพาต** ลมที่ทำให้เคลื่อนไหวไม่ได้ และมีอาการกระดูกเคลื่อนไหว

ลมจับเอากันกบถึงไปถึงราวข้าง จับเอาหัวใจ แล้วให้ซืมมิน แล้วขึ้นไปราวป่าทั้งสองข้าง ขึ้นไปจับเอาต้นลิ้น เจริญไม่ได้ขัดแล

การตรวจประเมิน

(1) เกณฑ์การคัดกรอง

1. ผู้ป่วย Post Stroke ที่มีไม่มีอาการแทรกซ้อน (พร้อมทำการฟื้นฟู)
2. ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ที่ยังมีอาการแขนขา อ่อนแรง ปากเบี้ยว ลิ้นกระด้างคางแข็ง พูดไม่ชัด

ระยะเวลาดำเนินโรคไม่เกิน 3 เดือน

3. ไม่มีอาการแทรกซ้อน เช่น

- ความดันโลหิต > 160/90 หรือ < 90/60 มิลลิเมตรปรอท
- มีไข้ > 37.5 องศาเซลเซียส
- มีอาการหอบ หายใจลำบาก หน้าซีด ริมฝีปากเขียว หน้าเขียว ชัก
- ชีพจร > 100 หรือ < 60 ครั้ง/นาที
- มีภาวะติดเชื้อ

1. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต	
3. ผู้ป่วยที่รับประทานยา Wafarin จะต้องไม่มีรอยฟกช้ำ ภาวะเลือดออกตามไรฟัน ถ่ายเป็นเลือด และมีค่า INR อยู่ในช่วง 2.0 – 3.0 4. กรณี ผู้ป่วยที่มีระยะเวลาการดำเนินโรค มากกว่า 1 ปี และอยากเข้ารับการรักษา ผู้ป่วยต้องเข้าใจและยอมรับผลการรักษาฟื้นฟูสภาพ(ที่ไม่เท่ากัน) จึงสามารถเข้ารับการรักษา	
(2) เกณฑ์ส่งต่อแพทย์แผนปัจจุบัน	
1. มีอาการของโรคหลอดเลือดสมองที่กำลังกำเริบขึ้น เช่น ความดันโลหิตสูงขึ้น มีอาการซึม อ่อนเพลีย จิตใจหดหู่ กินไม่ได้ นอนไม่หลับ เป็นต้น 2. มีอาการแทรกซ้อนทางระบบประสาท เช่น ชัก อาเจียนพุ่ง ควบคุมการขับถ่ายไม่ได้ ไข้ ≥ 38 องศาเซลเซียส หอบ หายใจลำบาก หน้าซีด ริมฝีปากเขียว หน้าเขียว ซีฟจรเบา 3. มีภาวะกล้ามเนื้อหัวใจตายเฉียบพลัน (Acute Myocardial infraction) 4. มีภาวะหอบหืดที่ต้องได้รับการรักษาด้วย On Oxygen และ/หรือ พ่นยา	
(3) การตรวจประเมินทางการแพทย์แผนไทย	
ข้อมูล	เหตุผล
ลักษณะทั่วไป : ดูลักษณะที่ผู้ป่วยมาพบแพทย์ รูปร่าง สีผิว สังเกตอิริยาบถ การยืน เดิน นั่ง นอน การพลิกตัว การหยิบจับสิ่งของ การกลืน การเคี้ยว การพูด การหลับตา การหายใจ	เพื่อประเมินธาตุปัจจุบันของผู้ป่วย (ปกติลักษณะ)
จับชีพจร : ที่ข้อมือและหลังเท้าเปรียบเทียบ ด้านซ้ายและขวา	เพื่อประเมินกำลังเลือดและลมของผู้ป่วย และตรวจดูว่า วาตะ ปิตตะ เสมหะ มีการกำเริบ หย่อน พิจารณาอย่างไร
การตรวจ : ดู ฟัง คลำ เคาะ 1. ทดสอบความตึงแข็ง อ่อนนุ่ม และความร้อนเย็นของเส้น <u>โดยการกด คลำ</u> 2. ทดสอบการรับรู้ความรู้สึกของร่างกาย <u>โดยการกด ลูบ สัมผัส</u> 3. การตรวจร่างกายทางหัตถเวชกรรมแผนไทย เช่น ทดสอบแรงถีบ การเคลื่อนไหวและกำลังของแขน ขา มือ เท้า และใบหน้า	เพื่อประเมินว่ามีอาการแข็งตึงของท้องมากน้อยเพียงใด คลำดูภาวะลมอันในท้อง คลำดูความร้อนว่าสม่ำเสมอหรือไม่ ฟังการเคลื่อนไหวของลำไส้ ประเมินภาวะท้องผูก เพื่อใช้ในการวางแผนการรักษา ได้แก่ การตั้งตำรับยา และการนวดรักษา เพื่อประเมินกำลังของลม
ทดสอบความสามารถในการเคลื่อนไหว/กำลัง : 1. ประเมิน Motor power 2. การวัดระดับความเจ็บปวดโดยใช้ Pain score	เพื่อประเมินการตึงของกล้ามเนื้อ สำหรับใช้ในการวางแผนการรักษา ได้แก่ การตั้งตำรับยา และการนวดรักษา

1. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต	
(3) การซักประวัติและวิเคราะห์ทางการแพทย์แผนไทย	
ข้อมูล	เหตุผล
ธาตุเจ้าเรือน : ดูจากวัน เดือนปีเกิดของผู้ป่วย ปกติลักษณะ : ดูจากลักษณะเมื่อผู้ป่วยมาพบแพทย์	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ว่าธาตุปัจจุบันของผู้ป่วยมีความผิดปกติไปจากธาตุเจ้าเรือนเดิมอย่างไร
ฤดูสมุฏฐาน : เมื่อเริ่มมีอาการ และเมื่อมาพบแพทย์	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่ามีการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศหรือไม่
กาลสมุฏฐาน : เมื่อเริ่มมีอาการ และเมื่อมาพบแพทย์	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่ามีการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับเวลาที่เกิดโรคหรือไม่
อายุสมุฏฐาน : ว่าอยู่ในวัยใด ตรงกับสมุฏฐานใด	เป็นปัจจัยส่งเสริมในการเกิดโรคของผู้ป่วย
ประเทศสมุฏฐาน : ภูมิลำเนา และที่อยู่ปัจจุบัน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่ามีการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับถิ่นที่อยู่หรือไม่
มูลเหตุการเกิดโรค	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุว่ามีการกำเริบ หย่อน พิการของธาตุใดที่ก่อให้เกิดโรค และเพื่อใช้ในการให้คำแนะนำในการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับโรค

(4) การวางแผนการรักษา
1. หัตถบำบัด การนวดฟื้นฟูสภาพ   1. กรณีที่ผู้ป่วยเป็นอัมพาต ให้นวดสัมผัสเพื่อกระตุ้นความรู้สึก ด้วยการลูบ การบีบ การจับตามแขนขาเบาๆ หรือการกดคลึงด้วยน้ำมันไปตามแขนขาเพื่อคลายเส้นหรือใช้การประคบสมุนไพรกระตุ้นความรู้สึก และทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ควรให้กำลังใจเพื่อให้ผู้ป่วยร่วมมือในการฟื้นฟู 2. เมื่อผู้ป่วยเริ่มตอบสนองต่อความรู้สึกเจ็บปวดและความร้อนได้ดีขึ้น สามารถกระดิกนิ้วมือนิ้วเท้าได้บ้าง ให้ทำการนวดฟื้นฟูในท่านอนหงายก่อน โดยนวดแนวพื้นฐานส่วนขา แขน บ่า คอ ศีรษะ และใบหน้า ควรนวดขาและแขนข้างที่ปกติก่อน แล้วจึงนวดขาและแขนข้างที่ไม่ปกติ 3. เมื่อผู้ป่วยสามารถพลิกตะแคงตัวได้เอง ให้นวดในท่านอนตะแคงเพิ่มขึ้น โดยการนวดแนวพื้นฐานหลัง เน้นจุดที่บั้นเอว และเกลียวข้างทั้งสอง 4. เมื่อผู้ป่วยสามารถลุกนั่งได้ ให้นวดในท่านั่งเพิ่มขึ้นโดยการนวดแนวพื้นฐานหลัง สะบัก บ่า คอ ศีรษะ และใบหน้า โดยการนวดข้างที่ปกติก่อน แล้วจึงนวดด้านที่ไม่ปกติเช่นกัน 5. ผู้นวดอาจเน้นการกดจุดเพื่อแก้ไขความผิดปกติที่เฉพาะเจาะจงบางอย่าง เช่น ในกรณีที่พูดไม่ชัดให้กดเส้นสุมนา ในกรณีตาปิดไม่สนิทให้กดจุดใต้ตาและหางตา ในกรณีที่มีเถาตานหรือพรรคึกให้นวดท้องร่วมด้วย เป็นต้น 6. การประคบสมุนไพร ร่วมกับการนวดส่วนต่างๆ ของร่างกาย จะช่วยให้ฟื้นฟูได้ดีขึ้น

1. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

ระยะเวลาและความถี่

1. กรณีที่ผู้ป่วยยังไม่ตอบสนองกับการกระตุ้นความรู้สึก (Motor power 0-2) นวดฟื้นฟูด้วยน้ำหนักเบา (นวดสัมผัส) วันละ 1 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 60 นาที ร่วมกับการประคบสมุนไพร ติดต่อกัน 3 วัน แล้วประเมินผล

2. กรณีที่ผู้ป่วยตอบสนองด้วยการมีความรู้สึกบ้าง สามารถกระดิกนิ้วมือได้ (Motor power 2-3) นวดฟื้นฟูวันเว้นวัน หรือ สัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 60 นาที ร่วมกับการประคบสมุนไพร แล้วประเมินผล

3. กรณีที่ผู้ป่วยสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง (Motor power 3-5) ควรนวดฟื้นฟูสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 60 นาที ร่วมกับการประคบสมุนไพร ติดต่อกันประมาณ 2 เดือน หรือจนกว่าผู้ป่วยจะสามารถฟื้นฟูด้วยตนเอง โดยให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยและญาติในการนวดฟื้นฟูตนเอง และการออกกำลังกายบริหารด้วยตนเองที่บ้านจนกว่าจะสามารถฟื้นฟูได้ด้วยตัวเอง

ข้อควรระวังในการนวด

1. วัดความดันโลหิตก่อนและหลังให้บริการทุกครั้ง
2. ผู้ป่วยความดันโลหิตมากกว่า 140/100 มม.ปรอท งดเปิดประตูลม
3. ผู้ป่วยที่รับยา warfarin ให้นวดอ่อนคลายงดเปิดประตูลมและต้องมีการฟังเสียงหัวใจของผู้ป่วยทุกราย
4. ห้ามทำการดัดข้อต่อ ห้ามดึงหัวไหล่ ห้ามกระตุกหัวเข่าข้างที่เป็นโดยเด็ดขาด
5. ห้ามนวดในท่าที่ต้องพับข้อต่อของผู้ป่วย เช่น ท่าที่ต้องพับข้อเข่า ท่าที่ต้องพับข้อสะโพก
6. การประคบสมุนไพรต้องวางลูกประคบที่มีความร้อนที่พอเหมาะ ระวังอย่าใช้ลูกประคบที่ร้อนเกินไป หรือวางลูกประคบนานเกินไป เพราะอาจเกิดแผลพุพองเนื่องจากผู้ป่วยไม่มีปฏิกิริยาตอบสนองกับความร้อนเนื่องจากสูญเสียการรับความรู้สึก
7. กรณีผู้ป่วยที่มีปัญหาเกี่ยวกับลิ้มเลือด และหลอดเลือดดำอักเสบ หรือกรณีที่ผู้ป่วยที่เคยได้รับการสวนสายยางเพื่อถ่ายหลอดเลือดที่หัวใจ ห้ามนวดบริเวณที่เป็น และควรให้อยู่ใต้การกำกับของแพทย์แผนไทยอย่างใกล้ชิด

1. การจ่ายยาสมุนไพร

1. ยากิน แบ่งการรักษาออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงต้น ช่วงกลาง และช่วงปลาย

1. ช่วงต้น (Motor power 0 -2)

จะรักษาผู้ป่วยโดยการให้ยาที่มีรส "สุขุมเย็น" เพราะในช่วงแรกของรายที่เป็นโรคหลอดเลือดสมองจะมีภาวะของความดันโลหิตสูง การให้ยารสสุขุมเย็น จะเป็นการปรับลดให้การเดินของลมเบาลง โดยจะให้ยารสสุขุมควบคู่กับการนวดฟื้นฟู แต่ถ้าหากผู้ป่วยยังมีภาวะของความดันสูงจะต้องงดการนวด แต่ยังคงให้กินยาตามปกติและคอยสังเกตอาการจนกว่าความดันจะลดลง อาจเพิ่มยาสุขุมร้อนตามสภาพผู้ป่วยแต่ละราย

- ยารสสุขุมเย็นที่ใช้ในผู้ป่วย ได้แก่ จิตรารมณ หอมเทพจิตร
- รสสุขุมร้อน ได้แก่ ยาหอมนวโกฐ
- กรณีผู้ป่วยมีปัญหาท้องผูกต้องแก้ไขปัญหาท้องผูกก่อน

1. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

ตัวอย่างยาสมุนไพรรักษาอาการท้องผูก

1. ธรณีสัณฆฆาต แบบลูกกลอน ขนาดรับประทาน 3-5 เม็ด ก่อนนอน
ธรณีสัณฆฆาต แบบแคปซูล ขนาดรับประทาน 3 เม็ด ก่อนนอน
2. ชาชงชุมเห็ดเทศ รับประทานครั้งละ 1ซองเล็ก(3g) ผสมน้ำอุ่น 120 มล.ชงนาน 3 นาที ดื่มก่อนนอน
3. ชาเนื้อในฝักคุณูณ นำเนื้อในฝักคุณูณมา 15g ต้มในน้ำเดือด 15 นาที กรองเอาแต่น้ำ นำมาผสมกับดีเกลือ 3g ดื่มน้ำก่อนนอน
4. ยาต้มพรหมภักตร์ รับประทาน ครั้งละ 150-120มล.(ปริมาณยาที่ให้ในครั้งแรกควรจะให้ปริมาณ อยู่ที่ 150มล. เมื่อผู้ป่วยมีการขับถ่ายที่คล่องขึ้น ควรลดปริมาณลงเป็น 120มล. ดื่มน้ำก่อนนอน)

2. ช่วงกลาง (Motor power 2 -3)

เป็นระยะที่ผู้ป่วยเริ่มมีพัฒนาการ สามารถกระดิกนิ้วมือ นิ้วเท้าหรือพอที่จะขยับแขนขาได้บ้าง ซึ่งในระยะนี้จะเน้นยารสสุขุม ออกร้อนเป็นหลัก เพื่อช่วยกระตุ้นธาตุไฟ เสริมธาตุไฟ รสยาที่ใช้ในระยะที่สอง ยารสสุขุมร้อน ช่วยปรับลมและบำรุงเส้นเอ็น ได้แก่ ยาหอมนวโกฐ ยาหอมอินทจักร ยาสหัสธารา เถาวัลย์เปรียง

3. ช่วงปลาย(Motor power 3 - 5)

ระยะนี้จะเป็นระยะที่ผู้ป่วยมีการพัฒนาที่ดีขึ้น สามารถที่จะยืนได้ ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเองได้มากขึ้น เช่น การใส่เสื้อ การแปรงฟัน ล้างหน้า หวีผม พุด-คุย ตบโด่สื่อสารได้ดีขึ้น หรือในบางรายเริ่มที่จะฝึกเดินสามารถพยุงน้ำหนักตัวเองได้ จะเน้นรักษาด้วยยารสร้อนสุขุมเพื่อปรับลมและบำรุงธาตุให้บริบูรณ์ โดยตำรับที่ใช้จะมี สหัสธารา เบญจกุล หรือยาต้มแก้ลมอัมพฤกษ์

ข้อห้ามและข้อระวังการใช้ยา

- กรณีที่ผู้ป่วยมีอาการของความดันโลหิตสูง ต้องระวังการใช้ยาที่มีรสร้อน / เผ็ดร้อน / รสเปี้ยวเมา หรือรสฝาดจัด
- ในบางรายอาจต้องเฝ้าระวังสำหรับโรคที่เป็นเฉพาะ เช่น ความดันโลหิต เบาหวาน โรคหัวใจ โรคทางสมองและอื่นๆ ร่วมกับยาแก้ลมอัมพฤกษ์ อัมพาต
- ในตำรับยาที่ใช้หากมีเกลือหรือยาที่รสเค็มจัด ต้องระวังการใช้ (ในผู้ที่มีปัญหาของปัสสาวะหรือไต หรือมีผลต่อหัวใจ)

ข้อควรระวังในการใช้ยาเฉพาะ

ยาสหัสธารา

สรรพคุณ : ช่วยกระจายลม แก้อาการชาปลายมือ กระตุ้นธาตุไฟ

รสยา : รสร้อน

ข้อควรระวัง : ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีภาวะของความดันโลหิตสูงอยู่ เพราะรสยาที่ร้อนจะไปกระตุ้นลม จึงทำให้ความดันโลหิตไม่ลดลง

1. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

ยาเบญจกูล

สรรพคุณ : บำรุงธาตุ ปรับธาตุ กระตุ้นให้อยากอาหาร

รสยา : รสร้อน

ข้อควรระวัง : ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีภาวะของความดันโลหิตสูงอยู่ เพราะรสยาที่ร้อนจะไปกระตุ้นลม จึงทำให้ความดันโลหิตไม่ลดลง

การประเมินผลก่อนการรักษาและฟื้นฟูสภาพ

1. ประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้ป่วย
2. ประเมิน Motor power ในการตรวจจะทำการตรวจทั้ง 4 ระยะดังนี้
 - เกรด/ระดับ 0 = กล้ามเนื้อเป็นอัมพาต/แขนหรือขาไม่มีการเคลื่อนไหวเลย
 - เกรด/ระดับ 1 = กล้ามเนื้อไม่มีแรงหดตัวแต่ยกกล้ามเนื้อหดตัวได้ /มีการเคลื่อนไหวปลายนิ้วมือ-เท้าได้เล็กน้อย
 - เกรด/ระดับ 2 = กล้ามเนื้อมีแรงที่จะเคลื่อนไหวแนวราบกับพื้น
 - เกรด/ระดับ 3 = แขนหรือขาสามารถยกได้ แต่ต้านแรงที่กดไว้ไม่ได้
 - เกรด/ระดับ 4 = แขนหรือขาสามารถยกได้ แต่ต้านแรงที่กดได้น้อยกว่าปกติ
 - เกรด/ระดับ 5 = แขนหรือขามีกำลังปกติ

หมายเหตุ : 1. ใช้แบบประเมินการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ดัชนีบาร์เธล (The Barthel Activity of Daily Living Index) ในการบันทึกประวัติและอาการผู้ป่วยร่วมด้วย

2. ตัวอย่างแบบประเมิน Motor power

แบบประเมิน Motor power ในผู้ป่วยแขนขาอ่อนแรง										
ส่วนที่ประเมิน	เกรด(Grade)									
	แรกจับ		2 สัปดาห์		4 สัปดาห์		8 สัปดาห์		6 เดือน	
	ขวา	ซ้าย	ขวา	ซ้าย	ขวา	ซ้าย	ขวา	ซ้าย	ขวา	ซ้าย
แขน										
ขา										
ลายมือชื่อผู้ตรวจ										
วันเดือนปี ที่ประเมิน										
-เกรด/ระดับ 0 = กล้ามเนื้อเป็นอัมพาต/แขนหรือขาไม่มีการเคลื่อนไหวเลย -เกรด/ระดับ 1 = กล้ามเนื้อไม่มีแรงหดตัวแต่ยกกล้ามเนื้อหดตัวได้ /มีการเคลื่อนไหวปลายนิ้วมือ-เท้าเล็กน้อย -เกรด/ระดับ 2 = กล้ามเนื้อมีแรงที่จะเคลื่อนไหวแนวราบกับพื้น -เกรด/ระดับ 3 = แขนหรือขาสามารถยกได้ แต่ต้านแรงที่กดไว้ไม่ได้ -เกรด/ระดับ 4 = แขนหรือขาสามารถยกได้ แต่ต้านแรงที่กดได้น้อยกว่าปกติ -เกรด/ระดับ 5 = แขนหรือขามีกำลังปกติ ในการตรวจจะทำการตรวจทั้ง 4 ระยะ										

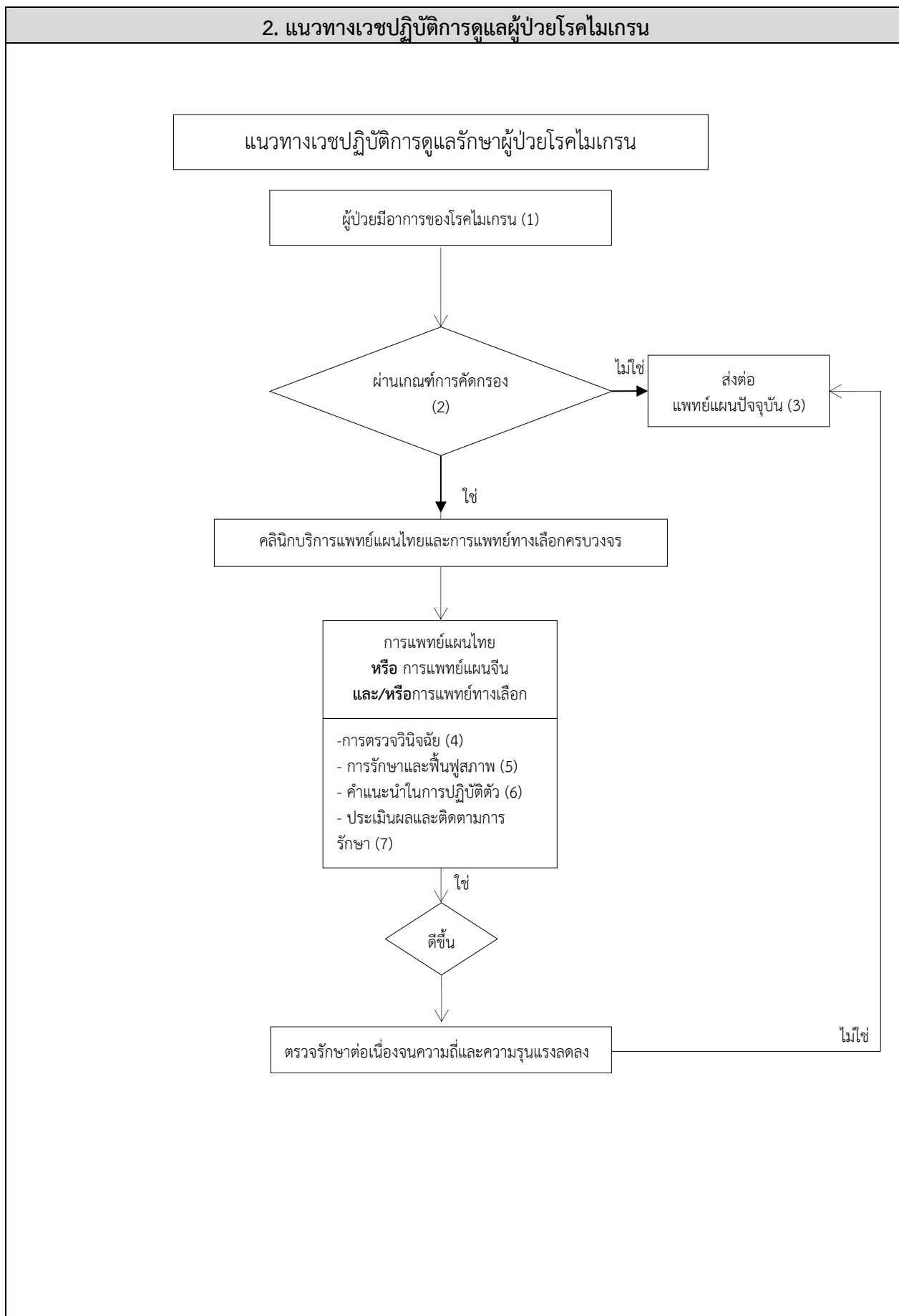
อ้างอิง: จากหนังสือแนวทางเวชปฏิบัติของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยฯ

แนวทางการใช้ยาสมุนไพร			
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
1	ยาหอมทิพโอสถ ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	แก้ลมวิงเวียน	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม ละลายน้ำกระสายยา เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ น้ำดอกไม้อหรือน้ำสุก ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป
2	ยาหอมเทพจิตร ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	แก้ลมกองละเอียด ได้แก่ อาการหน้ามืด ตาลาย สวิงสวาย (อาการที่รู้สึกใจ หวิววิงเวียน คลื่นไส้ ตาพร่าจะเป็นลม) ใจสั่น และบำรุงดวงจิตให้ ชุ่มชื้น	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 1.4 กรัม ละลายน้ำสุก เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
3	ยาหอมนวโกฐ ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	1. แก้ ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุก แน่นในอก) ในผู้สูงอายุ 2. แก้ ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้นไข้ แล้ว ยังมี อาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืดและอ่อนเพลีย)	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสาย เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณี แก้ ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ใช้ น้ำลูกผักชี (15กรัม) หรือเทียน ดำ (15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้ ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้นไข้ แล้ว ยังมีอาการเช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (33 ก้าน หรือ 15 กรัม) ลูกกระดอม (7 ลูก หรือ 15 กรัม)และเถาบระเพ็ด (7 องคุลี หรือ 15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • ถ้าวาน้ำกระสายยาไม่ได้ ให้ใช้น้ำสุกแทน ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มิใช่ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
4	ยาหอมอินทจักร์ ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	1. แก้ลมบาดทะจิต 2. แก้ คลื่นเหียนอาเจียน 3. แก้ลมจุกเสียด	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกิน วันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีแก้ลมบาดทะจิต ใช้ น้ำดอกมะลิ • กรณีแก้ คลื่นเหียนอาเจียน ใช้ น้ำลูกผักชี เทียนดำต้ม ถ้าไม่มีใช้ น้ำสุก • กรณีแก้ลมจุกเสียด ใช้ น้ำขิงต้ม ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ เกสรดอกไม้ - ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป
5	ยาเบญจกูล ยาแคปซูล ยาผง ยาเม็ด ยา ลูกกลอน ยาแคปซูล (รพ.) ยาขง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	บำรุงธาตุ ปรับธาตุ	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดขง รับประทานครั้งละ 1.5 – 2 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ชนิดผง รับประทานครั้งละ 800 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน รับประทานครั้งละ 800 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กเล็ก ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีภาวะของความดันโลหิตสูงอยู่ เพราะรสชาติร้อนจะไปกระตุ้นลม จึงทำให้ความดันโลหิตไม่ลดลง คำเตือน - ไม่ควรใช้ยานี้ในฤดูร้อน เนื่องจากอาจทำให้ไฟธาตุกำเริบ - ไม่ควรรับประทานติดต่อกันนานเกิน 7 วัน - ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
6	ยาสหัสธารา ยาแคปซูล ยาผง ยาเม็ด ยา ลูกกลอน ยาแคปซูล (รพ.) ยา ลูกกลอน (รพ.)	กระจายลมกอง แก้อาการ ชาปลายมือ กระตุ่นธาตุไฟ ขับลมในเส้น แก้อาการ กองหยาบ	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ กับหญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้ คำเตือน - ควรระวังการบริโภคในผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก และกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง - ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ ร้อนท้อง แสบท้อง คลื่นไส้ คอแห้ง ผื่นคัน

2. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคไมเกรน

(1) คำจำกัดความโรค

โรคไมเกรน

การแพทย์แผนปัจจุบัน

โรคไมเกรน เป็นกลุ่มอาการปวดศีรษะเรื้อรัง เป็นๆ หายๆ อาจจะมรอาการคลื่นไส้ อาเจียน กลัวแสง กลัวเสียง โดยมีปัจจัยทางพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม การวินิจฉัยใช้อาการทางคลินิก โดยใช้เกณฑ์ ICHD-II (2nd edition of International Classification of Headache Disorder)

การแพทย์แผนไทย

ทางการแพทย์แผนไทยโรคไมเกรนเข้าได้กับ ลมปะกังหรือลมตะกัง เกิดเนื่องจากการติดขัดของลมอุทรังค มาวาตา(ลมเบื้องสูง) ที่พัดจากปลายเท้าขึ้นไปศีรษะ ส่งผลให้การไหลเวียนของเลือด ลม เดินไม่สะดวก ทำให้มี อาการปวดศีรษะ ปวดบ่าตา ปวดกระบอกตา ปวดขมับ อาจมีอาการคลื่นไส้ อาเจียนร่วมด้วย

(2) เกณฑ์คัดกรองที่รับผู้ป่วยเข้ารับรักษา

1. ผู้ป่วยต้องมีลักษณะ อาการปวดศีรษะ 2 ใน 4 ข้อต่อไปนี้ คือ

- 1) ปวดศีรษะข้างเดียว
 - 2) ปวดตุบๆ ตามจังหวะชีพจร
 - 3) ปวดปานกลางถึงรุนแรง
 - 4) อาการมากขึ้นหากเคลื่อนไหวออกแรง
2. อาจจะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน กลัวแสง หรือกลัวเสียง
 3. ไม่มีไข้ อุณหภูมิน้อยกว่า 38 องศาเซลเซียส
 4. ความดันโลหิต SBP 90-140 mmHg และ DBP 60-9- mmHg
 5. ชีพจร 60-100 ครั้ง/นาที
 6. ไม่มีประวัติอุบัติเหตุทางศีรษะ

หมายเหตุ อาการที่ต้องนึกถึงกลุ่มโรคที่มีพยาธิสภาพในสมองซึ่งควรส่งผู้ป่วยพบแพทย์แผนปัจจุบันทันที มีดังต่อไปนี้

1. ปวดศีรษะเฉียบพลัน ทันทีทันใด และรุนแรงมาก เช่น Subarachnoid hemorrhage
2. ปวดรุนแรงมาก หรืออาการเป็นมากขึ้นเรื่อยๆ chronic progressive headache) เช่น ปวดถี่ขึ้น รุนแรงขึ้น
3. มีอาการและอาการแสดงของการมีความดันในกะโหลกศีรษะสูง (sign of increase intracranial pressure) เช่นคลื่นไส้ อาเจียนพุ่ง ตาพร่ามัว papilledema
4. ตรวจพบความผิดปกติทางระบบประสาทเฉพาะที่ (focal neurological deficit) เช่น ปากเบี้ยว อ่อนแรง ชา เดินเซ cranial never palsy
5. พบว่ามีอาการอื่นๆร่วมด้วย เช่นสมองเสื่อม ชัก ซึมสับสน
6. ปวดครั้งแรกเมื่ออายุ >50 ปี (ไม่เคยปวดเป็นๆหายๆ มาก่อน)
7. มีโรคประจำตัวอื่นร่วมด้วย เช่น มะเร็ง โรคเลือด (bleeding disorder)

2. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคไมเกรน	
(3) เกณฑ์ส่งต่อแพทย์แผนปัจจุบัน 1. มีอาการปวดต่อเนื่องมากกว่า 72 ชม. 2. มีอาการเรื้อรังนานกว่า 1 สัปดาห์ 3. มีอาการภาวะสมองขาดเลือด เช่น มีความผิดปกติทางการมองเห็น อาการอ่อนแรงของนิ้วมือ มือหรือทั้งแขนและขา มีความบกพร่องทางการพูดชั่วคราว 4. มีอาการแทรกซ้อนทางระบบประสาท เช่น ชัก ซึมลง อาเจียนพุ่ง ควบคุมการขับถ่ายไม่ได้ เป็นต้น 5. อุณหภูมิ ≥ 38 องศาเซลเซียส 6. ความดันโลหิต SBP ≥ 160 มิลลิเมตรปรอท หรือ DBP ≥ 100 มิลลิเมตรปรอท หลังจากนอนพักแล้ว 30 นาที 7. ชีพจร < 60 ครั้ง/นาที หรือ > 100 ครั้ง/นาที หรือคล้ำแล้วชีพจรเบากว่าปกติ 8. มีภาวะแทรกซ้อนอื่นตามดุลยพินิจของแพทย์ผู้ดูแล (4) การตรวจวินิจฉัย การแพทย์แผนไทย 1. การซักประวัติ การซักประวัติและวิเคราะห์โรคทางการแพทย์แผนไทยในโรคไมเกรน ต้องถามอาการและอาการแสดงที่สอดคล้องกับโรคดังกล่าว โดยคำนึงถึงช่วงเวลา ฤดูกาล ปัจจัยหรือสิ่งกระตุ้นที่ทำให้มีอาการกำเริบมากขึ้น เพื่อให้นำไปสู่การหาสมุฏฐานของโรคและสามารถนำไปสู่การรักษาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์สมุฏฐานที่มีความสัมพันธ์ของโรคดังกล่าวตามตารางดังต่อไปนี้	
ข้อมูล	เหตุผล
ธาตุเจ้าเรือน	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปัจจุบันของผู้ป่วย - เนื่องจากโรคไมเกรน มักเกิดในกลุ่มของผู้ที่มีธาตุไฟ/ธาตุลมเป็นเจ้าเรือน จะกระทำโทษที่รุนแรงขึ้น
ธาตุสมุฏฐาน	เพื่อให้ทราบสมุฏฐานการเกิดโรค ลมปะกัง (ลมตะกัง) เกิดจากการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงสมองไม่เพียงพอ อาจสัมพันธ์วโยธาตุ (ธาตุลม) ได้แก่ ลมอุทังคมา วาตาทิการ ทำให้มีอาการปวดศีรษะ
อตุสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่าฤดูกาลใดที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย มีการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศหรือไม่ - เนื่องจากฤดูร้อน(คิมหันตฤดู) เป็นสมุฏฐานของธาตุไฟ และฤดูฝน (วสันตฤดู) เป็นสมุฏฐานของธาตุลมที่จะกระทำให้อาการของโรคไมเกรนรุนแรงขึ้น
กาลสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่าช่วงเวลาใดมีอาการเจ็บป่วย หรือการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับเวลาหรือไม่ - ช่วงเวลา 10.00 – 14.00 น. และ 22.00 - 02.00 น. เป็นช่วงที่ธาตุไฟ (ปิตตะ) กระทำโทษ และช่วงเวลา 14.00 – 18.00 น. และ 02.00 - 06.00 น. เป็นช่วงที่ธาตุลม (วาตะ) กระทำโทษ ส่งผลให้โรคไมเกรนกำเริบรุนแรงขึ้น

2. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคไมเกรน	
ข้อมูล	เหตุผล
อายุสมมุฐาน	อายุเป็นปัจจัยส่งเสริมในการเกิดโรคของผู้ป่วย - ช่วงอายุ 16 – 30 ปี เป็นช่วงอายุที่ปีตตะเป็นเจ้าสมุฐานและช่วงเวลา 30 ปี ถึงสิ้นอายุไขเป็นช่วงที่วาตะเป็นสมุฐาน ส่งผลให้รุนแรงขึ้น
ประเทศสมุฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่าถิ่นที่อยู่อาศัยหลักมีความสัมพันธ์กับความเจ็บป่วย - ผู้ที่อาศัยอยู่ในลักษณะภูมิประเทศแบบที่สูง เนินเขา (ประเทศร้อน) มีปีตตะเป็นสมุฐานหลักและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในลักษณะภูมิประเทศแบบน้ำฝนโคลนตม (ประเทศเย็น) มีวาตะเป็นสมุฐานหลักทำให้โรคไมเกรนกำเริบ
มูลเหตุกาลเกิดโรค 8 ประการ	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุว่ามีการกำเริบ หย่อน พิการของธาตุใดที่ก่อให้เกิดโรค และเพื่อให้คำแนะนำในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม - มูลเหตุที่เป็นปัจจัยการก่อโรค ได้แก่ อาหารให้โทษ เช่น การรับประทานอาหารรสเย็นโดยเฉพาะในช่วงมีประจำเดือน การกระทบร้อน-เย็น การทำงานเกินกำลัง การใช้อิริยาบถและท่าทางที่ไม่ถูกต้อง การเพ่งสายตามากเกินไป ก่อให้เกิดความตึงเครียด ส่งผลให้เกิดอาการปวดศีรษะได้

2. การตรวจร่างกาย

2.1 การตรวจจับชีพจรบริเวณข้อ จะพบว่าชีพจรเต้นเร็วและแรง ซึ่งเป็นลักษณะของวาตะและปีตตะ

2.2 การตรวจทางหัตถเวช

1. ก้มหน้า

วิธีการตรวจ :ให้ผู้ป่วยก้มหน้าคางชิดอกโดยผู้ตรวจอยู่ด้านข้างของผู้ป่วย สังเกตดูองศาการก้มหน้าจากนั้นผู้ตรวจเลื่อนตัวไปด้านหลังของผู้ป่วย ตรวจสอบลักษณะการแข็งเกร็งของกล้ามเนื้อบ่าและปีกสะบัก ผู้ตรวจใช้หลังมืออังดูความร้อนบริเวณต้นคอทั้งสองข้าง ตรวจแนวกระดูกต้นคอ รวมถึงแนวกระดูกสันหลัง

ปัญหาที่พบ :มีอาการจิ้งบ่าและต้นคอร่วมด้วย

2. เงยหน้า

วิธีการตรวจ :ให้ผู้ป่วยเงยหน้ามองเพดาน โดยผู้ตรวจนั่งคุกเข่าอยู่ด้านข้างของผู้ป่วย โดยสังเกตองศาการเงยหน้า

ปัญหาที่พบ :มีอาการตึงบ่าและต้นคอ

3. เอียงหูชิดไหล่ซ้าย – ขวา

วิธีการตรวจ :ให้ผู้ป่วยเอียงหู ชิดไหล่ซ้ายและขวา โดยให้ผู้ป่วยยกไหล่ช่วยได้เล็กน้อย ผู้ตรวจสังเกตองศาของการเอียงคอ

ปัญหาที่พบ :มีอาการตึงกล้ามเนื้อที่บ่า

4. การคลำกล้ามเนื้อ กระดูกต้นคอและความร้อน

วิธีการตรวจ: ให้ผู้ป่วยนั่งตัวตรง ผู้ตรวจอยู่ด้านหลัง ใช้มือทั้งสองข้างของผู้ตรวจคลำกล้ามเนื้อบ่า ต้นคอ ของผู้ป่วยด้วยแรงที่เท่ากันพร้อมกันทั้งสองข้าง ใช้มือข้างหนึ่งจับกระดูกต้นคอโดยใช้

2. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคไมเกรน

นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้จับกระดูกต้นคอ ตั้งแต่กระดูกคอข้อที่ 1 ถึงกระดูกอกข้อที่ 1 เพื่อสังเกตแนวกระดูกต้นคอว่าสม่าเสมอหรือไม่ (ภาวะเสื่อมของกระดูกต้นคอ) และใช้หลังมืออังความร้อนของบ่าทั้งสองข้าง

ปัญหาที่พบ: พบการแข็งเกร็งของกล้ามเนื้อบ่า หรืออาจจะมีแนวกระดูกต้นคอผิดปกติซึ่งเกิดจากความเสื่อมของกระดูกต้นคอ แต่ไม่พบความร้อน

(5) การรักษาและฟื้นฟูสภาพ

การแพทย์แผนไทย

1. การรักษาด้วยหัตถเวช

โรคลมปะกำ

1. นวดพื้นฐานบ่า ข้างที่เป็น
2. นวดบังคับสัญญาณ 5 หลัง ข้างที่เป็น
3. นวดสัญญาณ 1,2 และ 5 ศีรษะด้านหลัง
4. นวดสัญญาณ 4 หัวไหล่ ข้างที่เป็น

โรคลมปะกำ มีอาการอาเจียนร่วมด้วย

1. นวดพื้นฐานบ่า 2 ข้าง
2. บังคับสัญญาณ 5 หลัง ข้างที่เป็น
3. พื้นฐานโค้งคอ 2 ข้าง
4. สัญญาณ 4 หัวไหล่ 2ข้าง
5. สัญญาณ 1-5 ศีรษะด้านหลัง
6. กดบังคับจุดจอมประสาท
7. สัญญาณ 1-5 ศีรษะด้านหน้า
8. นอนหงายเปิดประตูลม 2 ข้าง
9. พื้นฐานหลัง ขึ้น-ลง
10. สัญญาณ 1,2,3 หลัง
11. สัญญาณ 1,2,3 ขานอก
12. สัญญาณ 1,2 ขาใน
13. พื้นฐานท้อง ท่าแหวก – นาบ
14. สัญญาณ 1-5 ท้อง (ระมัดระวังในการนวด ผู้ปวดต้องมีความเชี่ยวชาญ)

2. การประคบสมุนไพร

การประคบสมุนไพรเป็นวิธีการรักษาแบบไทย ซึ่งนำมาใช้ควบคู่กับการนวดไทย โดยมากมักจะใช้หลังจากการนวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ความร้อนจากลูกประคบซึ่งมีตัวยาสมุนไพรทำให้ซึมผ่านผิวหนัง ช่วยบรรเทาอาการปวด ลดอาการบวม อักเสบของกล้ามเนื้อ ช่วยให้เนื้อเยื่อ ฟังผืด ยืดตัวออก ลดอาการติดขัดของข้อต่อ และเพิ่มการไหลเวียนเลือด ไม่ควรประคบบริเวณที่มีการอักเสบหรือบวมในช่วง 24 ชั่วโมงแรก

2. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคไมเกรน

3. การอบสมุนไพร

ใช้สูตรการอบแบบทั่วไป เพื่อให้การไหลเวียนเลือดเพิ่มขึ้น บรรเทาอาการปวดศีรษะ ทำให้รู้สึกสดชื่น แจ่มใส ผ่อนคลายความเครียด

4. การรักษาด้วยยาสมุนไพร

อาการปวดศีรษะเกิดเพราะธาตุลมพิการ(อุทอังคมาวาตา และอโรคมาวาติการ) ทำให้ระบบเลือดลมในร่างกายเดินไม่สะดวก หลังการรักษาควรใช้ตำรับยาสมุนไพรกลุ่มยาหอม เพราะเป็นยาที่มีรสสุขุมหอมหรือรสสุขุมร้อน มีสรรพคุณในการกระจายเลือดลม แก้กองลมละเอียด ช่วยบรรเทาอาการปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ หน้ามือ เป็นต้น

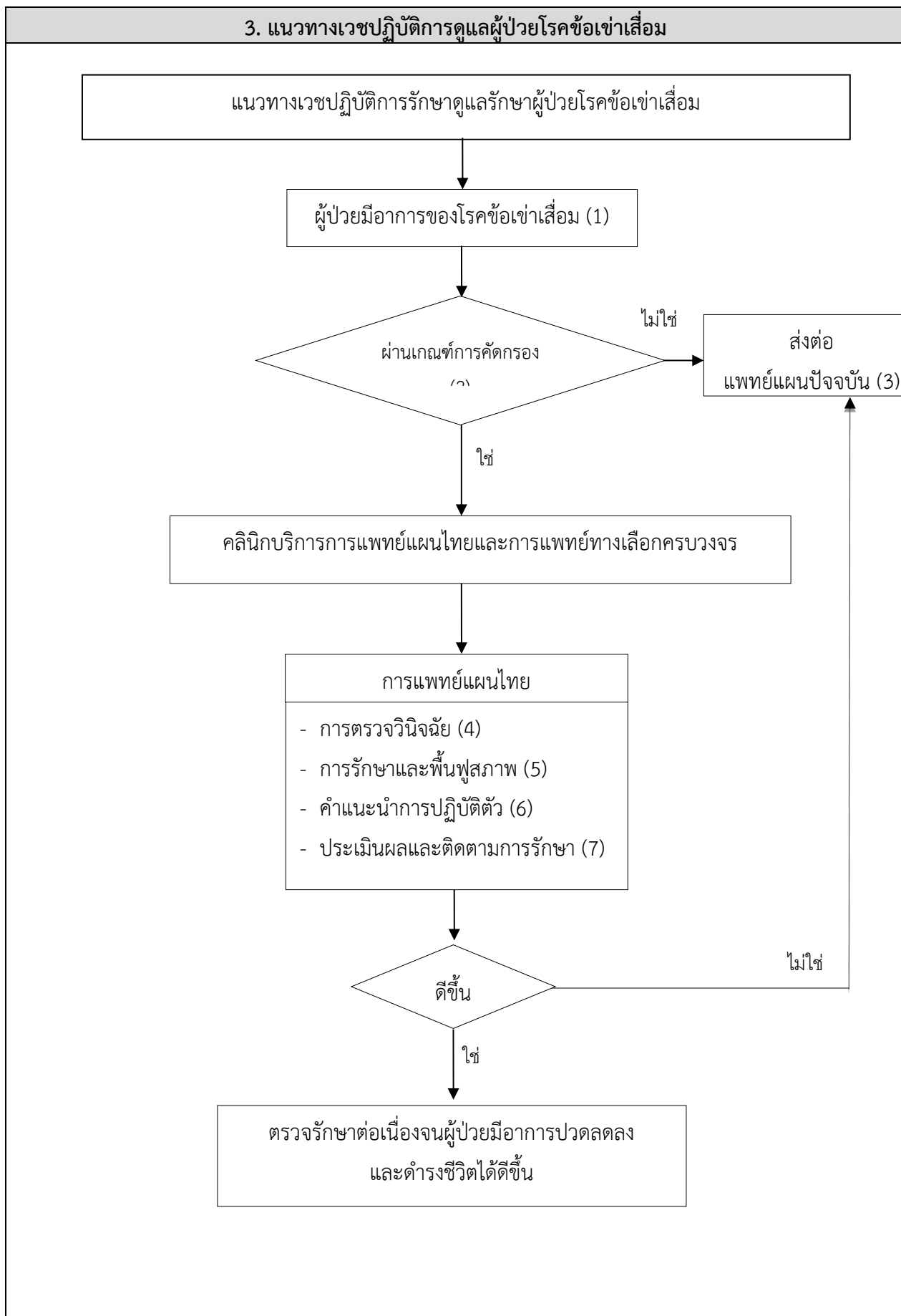
แนวทางการใช้ยาสมุนไพร			
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
1	ยาหอมทิพโอสถ ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	แก้ลมวิงเวียน	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม ละลายน้ำกระสายยา เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ น้ำดอกไม้น้ำหรือน้ำสุก ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป
2	ยาหอมเทพจิตร ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	แก้ลมกองละเอียด ได้แก่ อาการหน้ามืด ตาลาย สวิงสวาย (อาการที่รู้สึกใจ หวิววิงเวียน คลื่นไส้ ตาพร่าจะเป็นลม) ใจ สั่น และบำรุงดวงจิตให้ชุ่ม ชื้น	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 1.4 กรัม ละลายน้ำสุก เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
3	ยาหอมνωโกฐ ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	1. แก้ ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ 2. แก้ ลมปลายไข (หลังจากฟื้นไข้ แล้ว ยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืดและอ่อนเพลีย)	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสาย เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณี แก้ ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ใช้ น้ำลูกผักชี (15กรัม) หรือเทียนดำ (15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้ ลมปลายไข (หลังจากฟื้นไข้ แล้ว ยังมีอาการเช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (33 ก้าน หรือ 15 กรัม) ลูกกระดอม (7 ลูก หรือ 15 กรัม)และเถาบอระเพ็ด (7 องคุลี หรือ 15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ ให้ใช้น้ำสุกแทน ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
4	ยาหอมอินทจักร์ ยาผง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	1. แก้ลมบาดทะจิต 2. แก้ คลื่นเหียนอาเจียน 3. แก้ลมจุกเสียด	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกิน วันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีแก้ลมบาดทะจิต ใช้ น้ำดอกมะลิ • กรณีแก้ คลื่นเหียนอาเจียน ใช้ น้ำลูกผักชี เทียนดำต้ม ถ้าไม่มีใช้ น้ำสุก • กรณีแก้ลมจุกเสียด ใช้ น้ำขิงต้ม ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ เกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

2. ยาทำรับปรุงเฉพาะราย

การใช้ยาตามภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน ที่มีอยู่ตำราหรือในท้องถิ่นที่มีการใช้ต่อกันมา โดยพิจารณาอาการของผู้ป่วยแต่ละราย ตามคุณพินิจของแพทย์แผนไทย

3. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม

(1) คำจำกัดความ

โรคข้อเข่าเสื่อม

การแพทย์แผนปัจจุบัน

โรคข้อเข่าเสื่อม หรือ osteoarthritis of knee คือโรคที่มีการเสื่อมของข้อเข่า ตำแหน่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน คือ ที่กระดูกผิวข้อ (articular cartilage) ชนิดที่มีเยื่อหุ้ม (diarthrodial joint) โดยพบการทำลายของกระดูกอ่อนผิวข้อ และกระดูกบริเวณใกล้เคียง เช่น ขอบกระดูกในข้อ (subchondral bone) หนาตัวขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงของน้ำไขข้อ ทำให้การหล่อลื่นลดลง มักพบในผู้สูงอายุ โดยลักษณะทางคลินิกที่สำคัญ คือ

อาการปวด มีลักษณะปวดตื้อๆ ทั่วๆ ไปบริเวณข้อเข่า ไม่สามารถระบุตำแหน่งปวดได้ชัดเจน และมักปวดเรื้อรังอาการปวดจะมากขึ้นเมื่อมีการใช้งานหรือลงน้ำหนักลงบนเข่า และจะทุเลาลงเมื่อพักการใช้งาน เมื่อการดำเนินโรครุนแรงขึ้นอาจทำให้มีอาการปวดตลอดเวลา แม้ในช่วงเวลากลางคืนร่วมด้วย

ข้อฝืด (stiffness) จะมีการฝืดของข้อในช่วงเช้าหรือหลังจากพักการใช้ข้อนานๆ แต่มักไม่เกิน 30 นาที

ข้อบวมและผิดรูป (swelling and deformity) อาจพบขาโก่ง (bow leg) หรือข้อเข่าฉิ่ง (Knock knee) สูญเสียการเคลื่อนไหวและการทำงาน เช่น ผู้ป่วยมีอาการเดินไม่สะดวก

มีเสียงดังกรอบแกรบ (crepitus) ในข้อเข่าขณะเคลื่อนไหว

การแพทย์แผนไทย

โรคข้อเข่าเสื่อมทางการแพทย์แผนไทยจัดอยู่ในโรคลมชนิดหนึ่ง คือลมจับโป่งเข่า หมายถึง เป็นโรคลมที่ทำให้ข้อต่อหลวม มีน้ำในข้อ ชัดในข้อ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ดังนี้

1) ลมจับโป่งน้ำเข่า คือ ลมจับโป่งชนิดหนึ่ง มีการอักเสบรุนแรงของข้อเข่า ทำให้มีอาการปวดบวม แดง ร้อน และอาจมีไข้ร่วมด้วย

2) ลมจับโป่งแห้งเข่า คือ ลมจับโป่งชนิดหนึ่ง มีการอักเสบเรื้อรังของข้อเข่า ทำให้มีอาการปวดบวมบริเวณข้อเล็กน้อย

(2) เกณฑ์คัดกรองที่รับผู้ป่วยเข้ารับรักษา

- 1) มีอาการปวดตื้อๆ บริเวณข้อเข่า
- 2) มีเสียงดังกรอบแกรบ (crepitus) ในข้อเข่าขณะเคลื่อนไหว
- 3) ข้อฝืดตอนเข้ามานานน้อยกว่า 30 นาที และมีข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวข้อเข่า
- 4) อายุไม่น้อยกว่า 40 ปี
- 5) ตามดุลยพินิจของแพทย์

(3) เกณฑ์ส่งต่อแพทย์แผนปัจจุบัน

- 1) มีการอักเสบเฉียบพลัน บริเวณข้อเข่า ได้แก่ อาการปวด บวม แดง หรือร้อน
- 2) ตรวจพบก้อนบริเวณข้อเข่า
- 3) ตรวจพบการฉีกขาดของผิวหนัง กล้ามเนื้อ หรือเส้นเอ็น บริเวณข้อเข่า
- 4) ตรวจพบโรค/ภาวะ ความผิดปกติของข้อจากสาเหตุอื่น เช่น เกาต์ รูมาตอยด์ เป็นต้น หรือตามดุลยพินิจของแพทย์

3. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม	
(4) การตรวจวินิจฉัย	
การแพทย์แผนไทย	
1. การซักประวัติ	
การซักประวัติและวิเคราะห์โรคทางการแพทย์แผนไทยในโรคข้อเข่าเสื่อม ต้องถามอาการและอาการแสดงที่สอดคล้องกับโรคดังกล่าว โดยคำนึงถึงช่วงเวลา ฤดูกาล ปัจจัยหรือสิ่งกระตุ้นที่ทำให้มีอาการกำเริบมากขึ้น เพื่อให้นำไปสู่การหาสมุฏฐานของโรคและสามารถนำไปสู่การรักษาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้วิเคราะห์สมุฏฐานที่มีความสัมพันธ์ของโรคดังกล่าวตามตารางดังต่อไปนี้	
ข้อมูล	เหตุผล
ธาตุเจ้าเรือน	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ว่าธาตุเจ้าเรือนของผู้ป่วย - โรคข้อเข่าเสื่อม มักเกิดในกลุ่มของผู้ป่วยที่เป็นเตโชธาตุ(ธาตุไฟ) และวาโยธาตุ(ธาตุลม) เป็นเจ้าเรือน ซึ่งจะกระทำโทษที่รุนแรงกว่าผู้ที่มีธาตุเจ้าเรือนอื่นๆ
ธาตุสมุฏฐาน	เพื่อให้ทราบสมุฏฐานการเกิดโรค - โรคข้อเข่าเสื่อม มักมีอาการปวดเข่า ซึ่งเกิดจากธาตุไฟหย่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นธาตุลมเกิดพิการตามมา ทำให้การไหลเวียนโลหิตไม่สะดวกในบริเวณข้อเข่า เกิดการคั่งค้างของธาตุลมบริเวณเข่า ทำให้มีมั่งสิ่ง (กล้ามเนื้อ) นหารู(เส้นเอ็น) ลลิกา(ไขข้อ)พิการ คือ มีอาการปวดตึง ชัด ในบริเวณหัวเข่า
อุตุสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่าฤดูกาลใดที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย มีอาการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศหรือไม่ - เนื่องจากฤดูร้อน (คิมหันตฤดู) เป็นสมุฏฐานของเตโชธาตุ(ธาตุไฟ)และฤดูฝน (วสันตฤดู) เป็นสมุฏฐานของวาโยธาตุ (ธาตุลม) ที่จะกระทำให้อาการโรคข้อเข่าเสื่อมมีความรุนแรงขึ้น
อายุสมุฏฐาน.	เพื่อดูอายุของผู้ป่วยซึ่งอาจเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดโรค - ช่วงอายุ 10-32ปี พิกัดปีตตะเป็นสมุฏฐานเตโชธาตุเริ่มมีความเสื่อมและช่วงอายุ 32 ปีถึงสิ้นอายุชยพิกิตวาตตะเป็นสมุฏฐานของวาโยธาตุเริ่มมีอาการกำเริบซึ่งทั้งสองสมุฏฐานมีความสัมพันธ์กันส่งผลให้มีโรคมมีอาการรุนแรงขึ้น
ประเทศสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมประเมินอาการของผู้ป่วยว่าถิ่นที่อยู่อาศัยหลักมีความสัมพันธ์กับอาการเจ็บป่วยหรือไม่ - ผู้ที่อาศัยอยู่ในลักษณะภูมิประเทศแบบที่เป็นที่สูงเนินเขา (ประเทศร้อน)เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) และผู้ที่อาศัยอยู่ในลักษณะภูมิประเทศแบบที่เป็นน้ำฝน โคลนตม (ประเทศเย็น) วาโยธาตุ (ธาตุลม) กระทำโทษทำให้โรคกำเริบมากขึ้น
มูลเหตุการเกิดโรค ๘ ประการ	เพื่อให้ทราบสาเหตุและความสัมพันธ์ของโรคซึ่งอาจจะทำให้โรคกำเริบมากขึ้น ปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดภาวะข้อเข่าเสื่อมคือ - อาหารผู้ป่วยที่มีข้อเข่าเสื่อมมีอาหารหลายอย่างที่แสดงกับโรค ได้แก่ ข้าวเหนียวหน่อไม้ เครื่องในสัตว์ เหล้าเบียร์หากบริโภคมากเกินไปอาจมีผลต่อการหายของโรคได้นอกจากนี้ อาหารที่มีรสหวานมากเกินไปจะทำให้ลมในเส้นอิதாகำเริบส่งผลทำให้มีอาการปวดขัดในเข่าได้

3. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม	
ข้อมูล	เหตุผล
	- อิริยาบถการยืนการเดินการนั่งยองๆ เป็นเวลานานการเดินขึ้น-ลงบันไดบ่อยๆการยกของหนักผิดท่าทางลุกยืนอย่างรวดเร็ว นั่งเก้าอี้เตี้ยนั่งพับเพียบนั่งขัดสมาธิเป็นต้นทำให้เส้นเอ็นเปลี่ยนไปจากปกติทำให้เกิดโรคได้ - การกระทบร้อน-เย็นหากกระทบความร้อนมากๆจะทำให้ปิดตะกำเร็บ มีอาการบวมแดงร้อนมากขึ้นหากกระทบหรือสัมผัสอากาศเย็นหรือแม้กระทั่งการรับประทานอาหารรสเย็นมากเกินไป จะทำให้วตะหย่อน เพิ่มความปวดขัดในข้อเข่ามากขึ้น - ทำการเกินกำลังกายรวมถึงการออกกำลังกายหักโหมหรือรุนแรงมากเกินไปย่อมทำให้อวัยวะน้อยใหญ่เคลื่อนไหวผิดปกติกล้ามเนื้อเส้นเอ็นต่างๆเกิดการดึงตัวแข็งเกร็งย่อมนำมาสู่ภาวะข้อเข่าเสื่อมได้หรือแม้กระทั่งผู้ที่เป็นภาวะข้อเข่าเสื่อมแล้วหากต้องทำการเกินกว่ากำลังของตนก็ย่อมส่งผลต่อการหายจากโรคได้เช่นกัน

2. การตรวจร่างกาย   2.1 การตรวจร่างกายทั่วไปตามแนวทางการแพทย์แผนปัจจุบันโดยดูสภาพทั่วไปเช่นสีผิวความร้อนคลำจุดเจ็บการบวมเป็นต้น   2.2 การตรวจร่างกายทางหัตถเวช   1) การวัดสันเท้า   วิธีการตรวจ : ให้ผู้ป่วยนอนหงายเหยียดขาตรงผู้ตรวจนั่งคุกเข่าอยู่ด้านข้างของผู้ป่วยใช้มือด้านบนจับข้อเท้าผู้ป่วยชิดกันใช้มือที่อยู่ด้านล่างดันปลายฝ่าเท้าขึ้นแล้วพุดตรวจสังเกตตำแหน่งสันเท้าของผู้ป่วย   ปัญหาที่พบ : สันเท้าข้างที่เป็นจะสั้น   2) ตรวจสภาพความโค้งงอของเข่า   วิธีการตรวจ : ผู้ป่วยนอนหงายเหยียดขาตรงพุดตรวจนั่งคุกเข่าอยู่ด้านข้างของผู้ป่วยใช้มือดันปลายฝ่าเท้าขึ้นให้สุดมือด้านบนของผู้ตรวจสอดใต้เข่าเพื่อตรวจสภาพความโค้งงอของเข่าทั้งสองข้าง   ปัญหาที่พบ : พบช่องว่างใต้เข่าข้างที่เป็นมากกว่าอีกข้างหนึ่ง   3) เขยื้อนข้อเข่าและการคลอนสะบ้าเข่า   วิธีการตรวจ : ผู้ป่วยนอนหงาย เหยียดขาตรงพุดตรวจนั่งคุกเข่าอยู่ด้านข้างของผู้ป่วยใช้มือข้างหนึ่งจับสะบ้าเข่าด้านบน และมืออีกข้างหนึ่งจับข้อเข่าด้านล่างทำการยกข้อเข่าขึ้น-ลงและใช้มือของผู้ตรวจด้านปลายเท้าของผู้ป่วย (มือด้านนอก) จับลูกสะบ้าของเข่าข้างที่เป็นยกสะบ้าเข่าไป-มาเพื่อคลอนสะบ้าเข่า   ปัญหาที่พบ : พบมีความฝืด การเคลื่อนไหวของสะบ้าเข่าข้างที่เป็นเกิดการยึดติด(สะบ้าเงา)หรือเคลื่อนไหวได้น้อยกว่าข้างปกติและมีเสียงดังกรอบแกรบ (หินปูนเกาะ) ภายในข้อเข่า   4) วัดองศาเข่า   วิธีการตรวจ : พุดตรวจนั่งคุกเข่าด้านข้างของผู้ป่วยจับขาของผู้ป่วยงอขึ้นดันให้สันเท้าเข้าไปชิดกันย้อยแล้วจับขาผู้ป่วยดันขึ้นให้สันเท้าแตะบริเวณตำแหน่งหัวตะคาก (แ่งกระดูกเชิงกรานใต้บั้นเอว) ทำทั้งสองข้าง   ปัญหาที่พบ : งอเข่าเอาสันเท้าชิดกันย้อยและชิดตำแหน่งหัวตะคากข้างที่เป็นพบว่างไม่ได้องศาและมีอาการเจ็บเสียวภายในข้อเข่า

3. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม

5) การตรวจสอบสภาพข้อเข่า

วิธีการตรวจ : ให้ผู้ป่วยนอนหงายลำตัวตรงพูดตรวจนั้งคุกเข่าด้านข้างผู้ป่วยตรงกับตำแหน่งของเข่าข้างที่เป็นผู้ตรวจสังเกตลักษณะทั่วไปของเข่าข้างที่เป็นเช่น การอักเสบ

ปัญหาที่พบ : พบว่าบางส่วนของเข่าข้างที่เป็นมีอาการบวมไม่แดงในบริเวณที่บวมมีความร้อนเล็กน้อย

6) การทาปูนแดงบริเวณเข่า

- ถ้าเป็นโรคจับโปงน้ำเข่าปูนแดงจะมีลักษณะเงาเี่ยมที่บริเวณจุดเจ็บ
- ถ้าเป็นโรคจับโปงแห้งเข่าปูนแดงจะแห้งสม่ำเสมอตามธรรมชาติ

(5) การรักษาและฟื้นฟูสภาพ

การแพทย์แผนไทย

1. การรักษาโดยการนวดไทย

เนื่องจากโรคข้อเข่าเสื่อม เกิดจากธาตุไฟหย่อน (ชิรน์คคี) ส่งผลให้ธาตุลมพิการ (อังกมังคานุสารีวาทา) มีอาการปวดขัดในข้อเข่า ทำให้ข้อเข่าฝืด เคลื่อนไหวไม่สะดวก การรักษาโดยการนวดเป็นการช่วยกระตุ้นการไหลเวียนเลือดให้ดีขึ้น ช่วยลดอาการดังกล่าว

สูตรการนวด จับโปงน้ำ

1. นวดพื้นฐานขา เปิดประตูลม
2. นวดสัญญาณ 1-3 เข่า ทำนั้งพับเพียบ
3. นวดสัญญาณ 1-4 ขาด้านนอก เน้นสัญญาณ 4 ห้ามเขยื้อนข้อเข่า
4. นวดสัญญาณ 1-4 ขาด้านใน เน้นสัญญาณ 3,4 ห้ามเขยื้อนข้อเข่า

สูตรการนวด จับโปงแห้ง

1. นวดพื้นฐานขา เปิดประตูลม
2. นวดสัญญาณ 1-3 เข่า ทำไขว้มือ
3. นวดสัญญาณ 1-4 ขาด้านนอก เน้นสัญญาณ 4 เขยื้อนข้อเข่า
4. นวดสัญญาณ 1-4 ขาด้านใน เน้นสัญญาณ 3,4 ห้ามเขยื้อนข้อเข่า

2. การประคบสมุนไพร

ประคบหลังจากการนวดเสร็จแล้ว ความร้อนจากลูกประคบซึ่งมีตัวยาสุมุนไพรจะซึมผ่านผิวหนัง ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อย ลดอาการบวม อักเสบและอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น ข้อต่อ ลดอาการติดขัดและช่วยเพิ่มการไหลเวียนเลือดในบริเวณข้อเข่า ไม่ควรประคบบริเวณที่มีอาการอักเสบหรือบวมใน 24 ชั่วโมงแรก

3. การรักษาด้วยยาสมุนไพร

หลักการรักษาที่สำคัญ คือการปรับสมดุลของธาตุลมในร่างกาย โดยการจ่ายยาที่มีรสร้อนสุขุม เพื่อกระตุ้นเลือดลมบริเวณเข่า และไม่ให้ธาตุลมมีการคั่งค้างบริเวณเข่ามากเกินไป ไม่ควรจ่ายยาที่มีรสร้อนมากเกินไปในผู้ป่วยที่มีอาการบวม แดง ร้อน ร่วมด้วย เนื่องจากเป็นการกระตุ้นให้ธาตุไฟกำเริบ อาจทำให้มีอาการอักเสบมากขึ้นได้ ยาที่ใช้จึงควรเป็นยาที่มีรสสุขุมร่วมด้วย

3. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม

การรักษาภาวะข้อเข่าเสื่อมโดยใช้ยาสมุนไพรแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1) การใช้ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ

ข้อบ่งใช้ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติที่ปรากฏในฉลากยา อาจไม่เฉพาะเจาะจงว่าใช้รักษาอาการปวดหรือบรรเทาอาการอักเสบของกล้ามเนื้อที่เกิดจากภาวะข้อเข่าเสื่อม แต่เนื่องจากสารสกัดหรือตำรับยานั้นๆ มีสรรพคุณในการบรรเทาอาการปวดและต้านการอักเสบในที่นี่จึงนำมาเป็นข้อบ่งใช้ในการรักษาโรคและอาการข้อเข่าเสื่อม ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2558 ที่แนะนำให้ใช้ในการรักษาโรคข้อเข่าเสื่อม ได้แก่ ยาเถาวัลย์เปรียง ยาผสมโคคลาน ยาสหสูตรา ยา کشยเส้น ยาธรณีสังกะฆาต และ ยาประคบ เป็นต้น

แนวทางการใช้ยาสมุนไพร			
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
1	ยาเถาวัลย์เปรียง ยาแคปซูล (รพ.)	บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ลดการอักเสบของกล้ามเนื้อ	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ คำเตือน - ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก เนื่องจากเถาวัลย์เปรียงออกฤทธิ์คล้ายยาแก้ ปวดกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Nonsteroidal Anti-Inflammatory Drugs: NSAIDs) - อาจทำให้เกิดการระคายเคืองระบบทางเดินอาหาร อาการไม่พึงประสงค์ ปวดท้อง ท้องผูก ปัสสาวะบ่อย คอแห้ง ใจสั่น - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป
2	ยาสารสกัดจาก เถาวัลย์เปรียง ยาแคปซูล	บรรเทาอาการปวดหลัง ส่วนล่าง (low back pain) และอาการปวดจากข้อเข่า เสื่อม (Knee Osteoarthritis)	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 400 มิลลิกรัม วันละ 2 ครั้ง หลังอาหารทันที ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ กับหญิงตั้งครรภ์ คำเตือน - ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก เนื่องจากเถาวัลย์เปรียงออกฤทธิ์คล้ายยาแก้ ปวดกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Nonsteroidal Anti-Inflammatory Drugs: NSAIDs) - อาจทำให้เกิดการระคายเคืองระบบทางเดินอาหาร อาการไม่พึงประสงค์ เวียนศีรษะ ปวดศีรษะ อูจจาระเหลว - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
3	ยาผสมเถาวัลย์เปรียง ยาลูกกลอน (รพ.)	บรรเทาอาการปวดเมื่อยตาม ร่างกาย	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้ง 900 มิลลิกรัม – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ คำเตือน ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยที่เป็นแผลในกระเพาะอาหารเนื่องจากเถาวัลย์เปรียงมีกลไกออกฤทธิ์ เช่นเดียวกับยาแก้ปวดในกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Nonsteroidal Anti-Inflammatory Drugs: NSAIDs) - การใช้ ยานี้อาจทำให้เกิดการระคายเคืองของระบบทางเดินอาหาร - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ ปวดท้อง ท้องผูก บัสสาวะบ่อย คอแห้ง และใจสั่น
4	ยาสหัสธารา ยาแคปซูล ยาผง ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาแคปซูล (รพ.) ยาลูกกลอน (รพ.)	ขับลมในเส้น แก้อาการลมกอง หายาบ แก้อาการ มีนชา	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ กับหญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้ คำเตือน - ควรระวังการบริโภคในผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก และกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ ร้อนท้อง แสบท้อง คลื่นไส้ คอแห้ง ผื่นคัน

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
5	ยาขี้ผึ้งไฟล ยาขี้ผึ้ง (รพ.)	บรรเทาอาการปวดเมื่อย	ขนาดและวิธีใช้ ทาและถูเบา ๆ บริเวณที่มีอาการวันละ 2 - 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ - ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน - ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือมีแผลเปิด
6	ยาประคบ ยาประคบสมุนไพรสด (รพ.) ยาประคบสมุนไพร แห้ง (รพ.)	ประคบเพื่อลดอาการปวด ช่วยคลายกล้ามเนื้อ เอ็น และข้อ	ขนาดและวิธีใช้ นำยาประคบไปนึ่ง แล้ว ใช้ ประคบ ขณะยังอุ่น วันละ 1 - 2 ครั้ง ลูกประคบ 1 ลูกสามารถใช้ ได้ 3 - 4 ครั้ง โดยหลังจากใช้ แล้ว ผึ่งให้แห้ง ก่อนนำไปแช่ตู้เย็น ข้อห้ามใช้ - ห้ามประคบบริเวณที่มีบาดแผล - ห้ามประคบเมื่อเกิดการอักเสบเฉียบพลัน เช่น ข้อเท้าแพลง หรือมีอาการอักเสบ บวม แดง ร้อน ในช่วง 24 ชั่วโมงแรก เนื่องจากจะทำให้มีอาการอักเสบบวมมากขึ้น และอาจมีเลือดออกมากตามมาได้ โดยควรประคบหลังเกิดอาการ 24 ชั่วโมง คำเตือน - ไม่ควรใช้ลูกประคบที่ร้อนเกินไป โดยเฉพาะบริเวณผิวหนังที่เคยเป็นแผลมาก่อนหรือบริเวณที่มีกระดูกยื่น และต้องระวังเป็นพิเศษในผู้ป่วยโรคเบาหวาน อัมพาต เด็ก และผู้สูงอายุ เพราะมักมีความรู้สึกในการรับรู้และตอบสนองช้า อาจทำให้ผิวหนังไหม้ พองได้ง่าย - หลังจากประคบสมุนไพรเสร็จใหม่ ๆ ไม่ควรอาบน้ำทันที เพราะเป็นการล้างตัวยาจากผิวหนัง และร่างกายยังไม่สามารถปรับตัวได้ทัน (จากร้อนเป็นเย็นทันทีทันใด) อาจทำให้เกิดเป็นไข้ได้ - ควรระวังการใช้ ในผู้ที่แพ้ ส่วนประกอบในยาประคบ

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
7	ยาพริก ยาเจล ยาครีม (รพ.) ยา เจล (รพ.) ยาขี้ผึ้ง (รพ.)	บรรเทาอาการปวดข้อ ปวด กล้ามเนื้อ (musculoskeletal pain)	ขนาดและวิธีใช้ ทาบริเวณที่ปวด 3 - 4 ครั้ง ต่อวัน ข้อห้ามใช้ - ห้ามใช้ ในผู้ป่วยที่แพ้ capsaicin - ห้ามสัมผัสบริเวณตา - ระวังอย่าทาเจลบริเวณผิวหนังที่บอบบางหรือบริเวณผิวหนังที่แตก เนื่องจากทำให้เกิดอาการระคายเคือง คำเตือน - การใช้ร่วมกับยารักษาโรคหัวใจ กลุ่ม angiotensin-converting enzyme inhibitor (ACE inhibitor) อาจทำให้เกิดอาการไอเพิ่มขึ้น - อาจเพิ่มการดูดซึมของยาโรคหอบหืด คือ theophylline ชนิดออกฤทธิ์เนิ่น นาน - ควรระวังเมื่อใช้เจลพริกร่วมกับยากลุ่มต่อไปนี้ • Angiotensin converting enzyme inhibitors • Anticoagulants • Antiplatelet agents • Barbiturates • Low molecular weight heparins • Theophylline • Thrombolytic agents อาการไม่พึงประสงค์ ผิวหนังแดง ปวด และแสบร้อน

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
8	ยาไฟล ยาครีม	บรรเทาอาการบวม ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก	ขนาดและวิธีใช้ ทาและถูเบา ๆ บริเวณที่มีอาการวันละ 2 - 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ - ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน - ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือมีแผลเปิด
9	ยาน้ำมันไฟล ยาน้ำมัน (รพ.)	บรรเทาอาการบวม ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก	ขนาดและวิธีใช้ ทาและถูเบา ๆ บริเวณที่มีอาการวันละ 2 - 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ - ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน - ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือมีแผลเปิด
10	ยากษัยเส้น ยาลูกกลอน (รพ.)	บรรเทาอาการปวดหลัง ปวด เอว ปวดเมื่อยตามร่างกาย	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 750 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหารและก่อนนอน ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็ก คำเตือน - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และ ยาด้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ แสบร้อนยอดอก

3. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม

การพอกเข่า เป็นการนำสมุนไพรที่มีสรรพคุณช่วยลดการอักเสบของข้อเข่าที่หาได้ง่ายจากท้องถิ่น นำมาพอกทิ้งไว้ชั่วในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อบรรเทาอาการปวดเข่า

ขั้นตอนการทำยาพอกคุดพิษ

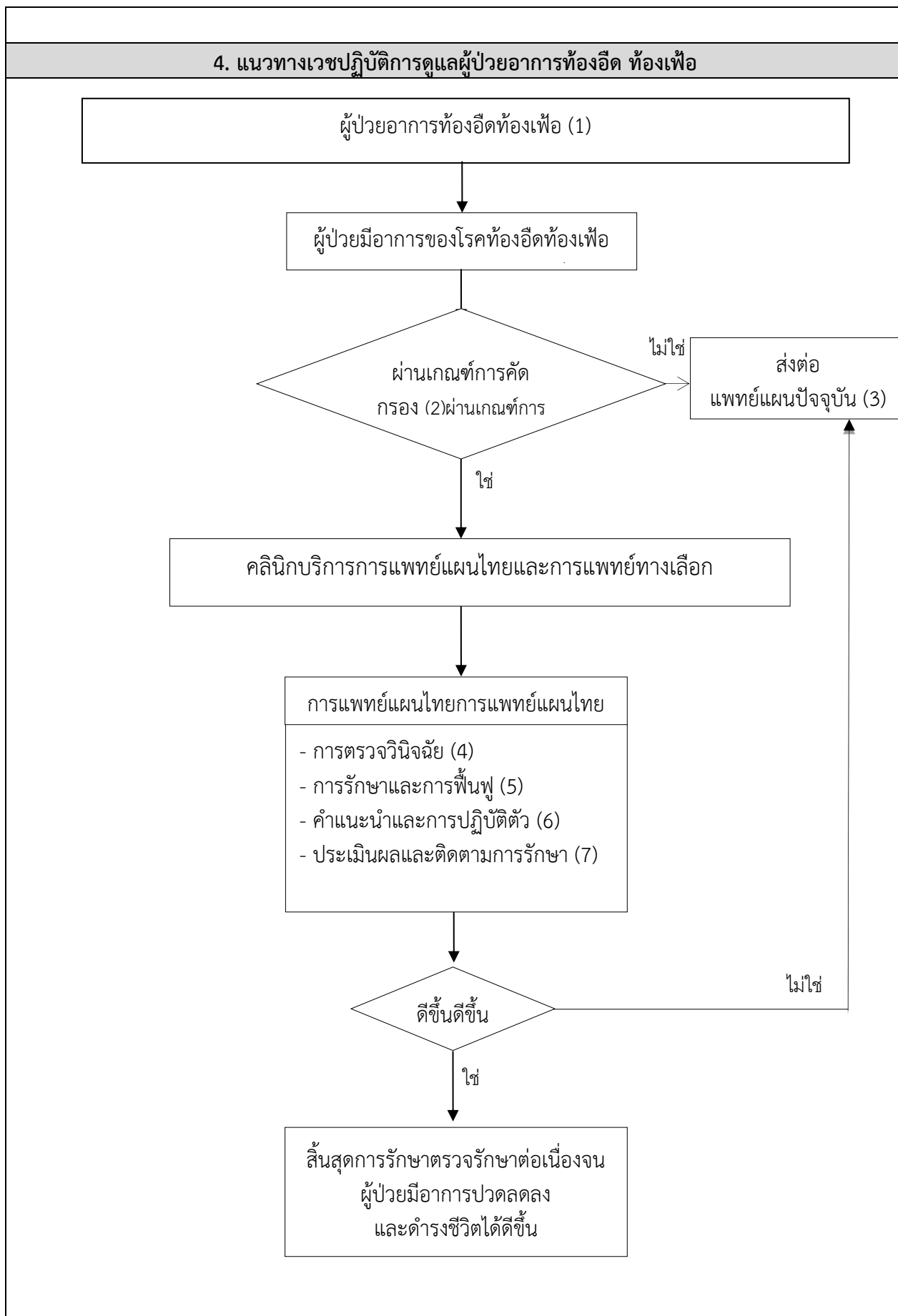
เฉพาะสูตรจากเอกสารการสอนชุดวิชาเวชกรรมแผนไทย สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เล่ม 1 หน้า 325 (ซึ่งทางกลุ่มที่ 4 ได้เลือกสาริตสูตรยาพอกนี้)

1. ยาที่ใช้เป็นยาพอก มีส่วนประกอบ คือ กุ่มน้ำเจ็ดยอด ยอดตะขบเจ็ดยอด ดองดึงหัวขวาน ขิง กระเทียมพริกไทย
2. นำสมุนไพรที่เตรียมไว้ทั้งหมด ใส่พอกเข้าก้นหม้อ นำไปตั้งไฟ คนไปเรื่อยๆ ให้เกรียม
3. พอสุกเกรียมดีแล้ว นำมาตำหรือบดให้ละเอียด
4. นำสมุนไพรที่ละเอียดแล้ว เคล้ากับสุรา
5. นำสมุนไพรที่เคล้ากับสุราใส่ลงไปในสำลี แล้วกลับด้าน นำด้านที่มีสมุนไพรพอกบริเวณที่เป็น เช่น เข่า

6. รอจนผู้ป่วยรู้สึกไม่เย็น ประมาณ 10-15 นาที (แอลกอฮอล์ระเหยออกหมด) แล้วก็นำออกได้

หมายเหตุ : การนำไปพอกเช่นนี้จะช่วยถอนพิษอาการอักเสบตามข้อต่างๆ ที่มีอาการ ปวด บวมแดง ร้อน เช่น โรคเก๊าท์ ไร้งจับโปง

4. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

(1) คำจำกัดความโรค

อาการท้องอืดท้องเฟ้อ

การแพทย์แผนปัจจุบัน

ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน คือ อาการไม่สบายท้องตรงบริเวณยอดอกหรือใต้ลิ้นปี่ ที่เกิดขึ้นระหว่างหรือหลังกินอาหาร โดยมีอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมๆกัน เช่น จุกเสียด แน่นท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ มีลมในท้อง เรอบ่อย แสบท้อง เรอเปรี้ยว คลื่นไส้หรืออาเจียนเล็กน้อย อาการจะเป็นเฉพาะบริเวณระดับเหนือสะดือ จะไม่มีอาการปวดท้องใต้สะดือ และไม่มีควมผิดปกติเกี่ยวกับการขับถ่ายร่วมด้วย อาการนี้พบได้เกือบทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ บางรายเป็นครั้งคราว บางรายอาจเป็นๆหายๆ เรื้อรัง อาจมีสาเหตุได้หลากหลาย ตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงโรคที่รุนแรง และความผิดปกติ (พยาธิสภาพ) อาจอยู่ที่ในและนอกกระเพาะอาหารและลำไส้

การแพทย์แผนไทย

ทางการแพทย์แผนไทยไม่ได้กล่าวถึงอาการท้องอืดท้องเฟ้อโดยตรง อาการท้องอืดท้องเฟ้อเป็นอาการที่บ่งบอกว่ามีธาตุลม โดยเฉพาะลมโกฎฐาสยาวาตาศีการ (กำเริบ) อาการที่พบโดยทั่วไปคือปวดท้อง จุกเสียดแน่นเฟ้อ จุกอก พะอืดพะอม อาจมีเรอหรือผายลมบ่อย หากเรอหรือผายลมไม่ออก ผู้ป่วยจะรู้สึกอึดอัดและไม่สบายท้องมากยิ่งขึ้น เหตุที่ทำให้ธาตุลมกำเริบหรือพิการ มักเป็นผลจากภาวะธาตุทั้งสี่เสียสมดุล คือธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุใดธาตุหนึ่งหรือหลายธาตุกำเริบ หย่อนพิการ แล้วส่งผลให้ธาตุลมกำเริบมากขึ้น เกิดอาการท้องอืดท้องเฟ้อ เช่น การรับประทานอาหารใหม่ๆ (อุทริยง) หากเป็นอาหารประเภทที่ย่อยยาก หรือไม่ย่อย อันเนื่องมาจากไฟปรีณามัคคี (ไฟย่อยอาหาร) มีกำลังไม่พอ ทำให้ธาตุลมกำเริบขึ้นจึงทำให้เกิดอาการท้องอืดท้องเฟ้อ

(2) เกณฑ์คัดกรองที่รับผู้ป่วยเข้ารับรักษา

1. ผู้ป่วยมีอาการปวดท้อง จุกแน่นท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ เรอ
2. มีอาการปวดแสบเวลาหิวหรือหลังรับประทานอาหารอิ่มใหม่ๆ
3. คล้ำไม่พบก้อนในท้อง

(3) เกณฑ์ส่งต่อแพทย์แผนปัจจุบัน

1. ในคนสูงอายุ เช่น อายุเกิน 40 ปี เพิ่งจะเริ่มมีอาการท้องอืดท้องเฟ้อ เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้น ๆ เนื่องจาก พบว่ามีแรงของกระเพาะอาหาร หรือตับ มักจะพบในคนอายุเกินกว่า 40 ปี
2. ในคนที่มีอาการท้องอืดร่วมกับมีน้ำหนักลด
3. มีอาการซีด ถ่ายอุจจาระดำ
4. มีอาเจียนติดต่อกัน หรือคลื่นอาเจียนไม่ได้
5. ตัวเหลือง ตาเหลือง หรือมีก้อนในท้อง
6. ปวดท้องมาก
7. ท้องอืดแน่นท้องมาก
8. การขับถ่ายอุจจาระเปลี่ยนแปลงไป

4. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

(4) การตรวจวินิจฉัย

การแพทย์แผนไทย

1. การซักประวัติ

การซักประวัติและวิเคราะห์โรคทางการแพทย์แผนไทยในกลุ่มอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ต้องถามอาการและอาการแสดงที่สอดคล้องกับโรคดังกล่าว ดังนั้นต้องคำนึงถึงช่วงเวลา อายุ อาหารที่รับประทาน ปัจจัยหรือสิ่งกระตุ้นที่ทำให้มีอาการกำเริบมากขึ้น เพื่อให้นำไปสู่การหาสมุฏฐานของโรคและสามารถนำไปสู่การรักษาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์สมุฏฐานที่มีความสัมพันธ์ของโรคดังกล่าวตามตารางดังต่อไปนี้

ข้อมูล	เหตุผล
ธาตุเจ้าเรือน	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนของผู้ป่วย
ธาตุสมุฏฐาน	เพื่อให้ทราบสมุฏฐานการเกิดโรค อาการท้องอืดท้องเฟ้อ มักมีอาการปวดท้อง จุกเสียดแน่นท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ บางรายอาจมีอาการเรอร่วมด้วย ซึ่งสัมพันธ์กับเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ได้แก่ ไฟปริมาณัคคี (ไฟย่อยอาหาร) วาโยธาตุ (ธาตุลม) ได้แก่ ลมโกฐฐาสยวาตมา (ลมพัดในลำไส้ ในกระเพาะอาหาร) ลมอุทธีคมวาตมา (ลมพัดขึ้นเบื้องบน) ปถวีธาตุ (ธาตุดิน) ได้แก่ กรีสัง (อาหารเก่า) อุทริยง (อาหารใหม่)
อุตุสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่าฤดูกาลใดเริ่มมีการเจ็บป่วยและอาการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศหรือไม่
อายุสมุฏฐาน	เพื่อดูอายุของผู้ป่วย ซึ่งอาจเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดโรค
กาลสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่าช่วงเวลาใดมีอาการเจ็บป่วยหรืออาการกำเริบของโรค มีความสัมพันธ์กับเวลาหรือไม่
ประเทศสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมประเมินอาการของผู้ป่วยว่าถิ่นที่อยู่อาศัยหลัก มีความสัมพันธ์กับอาการเจ็บป่วยหรือไม่
มูลเหตุการณเกิดโรค 8 ประการ	เพื่อให้ทราบสาเหตุและความสัมพันธ์ของโรค ซึ่งอาจทำให้โรคกำเริบมากขึ้น เช่น การรับประทานอาหารรสจัด การอดข้าว อดน้ำ เป็นต้น

6) การตรวจร่างกาย

- 1) การประเมินลักษณะทั่วไป
 - ดูสีหน้าผู้ป่วยไม่สดชื่น
- 2) การตรวจ : ดู คลำ เคาะ ฟัง
 - เคาะท้องแล้วเกิดเสียงโปร่งของลมในท้อง (เช่น Bowel sound)

4. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ
(7) การรักษาและการฟื้นฟู การแพทย์แผนไทย 1. รักษาด้วยยาสมุนไพร 1.1 ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2559

7.แนวทางการใช้ยาสมุนไพร			
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
1	ยาธาตุบรรจบ ยาแคปซูล ยาผง ยา ลูกกลอน ยาแคปซูล (รพ.) ยาผง (รพ.) ยา ลูกกลอน (รพ.)	บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 กรัม ละลายน้ำกระสายยา วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม ละลายน้ำกระสายยา วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ใช้กระเทียม 3 กลีบ • ทบขงน้ำร้อนหรือใช้ใบกะเพราต้มเป็นน้ำกระสายยา • ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน ชนิดลูกกลอนและชนิดแคปซูล ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม

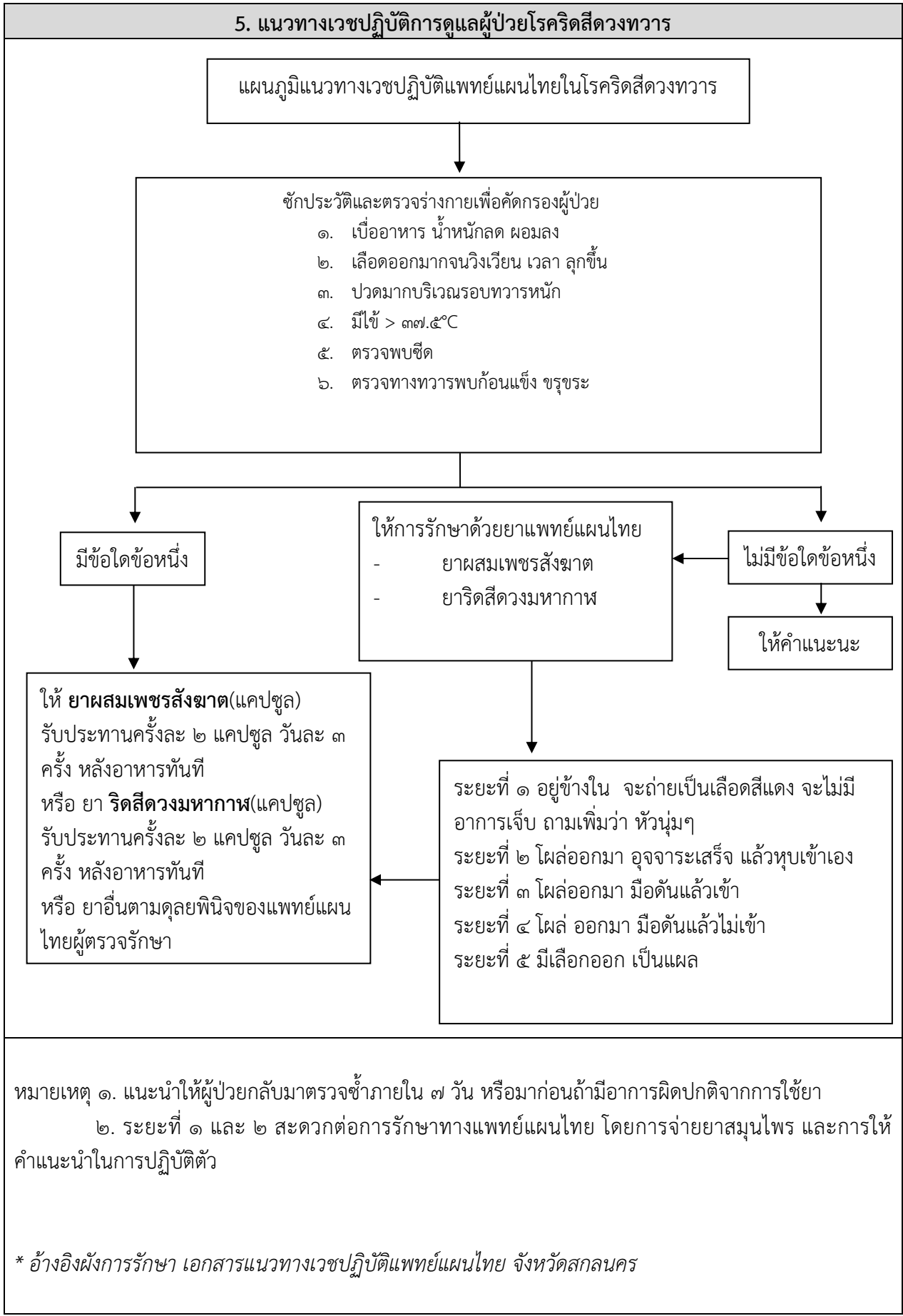
2	ยาธาตุน้ำเขียว ยาน้ำ (รพ.)	ขับลม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 15 - 30 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร คำเตือน - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป
3	ยาขมิ้นชัน ยาแคปซูล ยาเม็ด ยา แคปซูล (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	บรรเทาอาการแน่นจุกเสียด ท้องอืด ท้องเฟ้อ	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม วันละ 4 ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในผู้ที่ท่อน้ำดีอุดตัน หรือผู้ที่ไวต่อยานี้ คำเตือน - ควรระวังการใช้ กับผู้ป่วยโรคหัวใจ ในถุงน้ำดี ยกเว้นภายใต้การดูแลของแพทย์ - ควรระวังการใช้ กับหญิงตั้งครรภ์ ยกเว้น ภายใต้การดูแลของแพทย์ - ควรระวังการใช้ กับเด็ก เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลด้านประสิทธิผลและความปลอดภัย - ควรระวังการใช้ ยานี้ ร่วมกับสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulants) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ ยานี้ ร่วมกับยาที่กระบวนการเมแทบอลิซึม ผ่านเอนไซม์ Cytochrome P450 (CYP 450) เนื่องจากสาร curcumin ยับยั้ง CYP 3A4, CYP 1A2 แต่กระตุ้นเอนไซม์ CYP 2A6 - ควรระวังการใช้ร่วมกับยารักษาโรคมะเร็งบางชนิด เช่น doxorubicin, chlormethine, cyclophosphamide และ camptothecin เนื่องจาก curcumin อาจมีผลต้านฤทธิ์ยาดังกล่าว - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 13 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ ผิวหนังอักเสบจากการแพ้

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
4	ยาชิง ยาแคปซูล ยาขง ยา แคปซูล (รพ.) ยามง (รพ.) ยาขง (รพ.)	1. บรรเทาอาการท้องอืด ขับ ลม แน่นจุกเสียด 2. ป้องกันและบรรเทา อาการคลื่นไส้ อาเจียน จาก การเมาเรือ เมาเรือ 3. ป้องกันอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังการผ่าตัด	ขนาดและวิธีใช้ - บรรเทาอาการท้องอืด ขับลม แน่นจุกเสียด รับประทานวันละ 2 – 4 กรัม - ป้องกันและบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียนจากการเมาเรือ เมาเรือ รับประทานวันละ 1 – 2 กรัม ก่อนเดินทาง 30 นาที – 1 ชั่วโมง หรือเมื่อมีอาการ - ป้องกันอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังการผ่าตัด รับประทานครั้งละ 1 กรัม ก่อนการผ่าตัด 1 ชั่วโมง คำเตือน - ควรระวังการใช้ร่วมกับสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulants) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยโรคหัวใจ ในถุงน้ำดี ยกเว้น ภายใต้การดูแลของแพทย์ - ไม่แนะนำให้รับประทานในเด็กอายุต่ำกว่า 6 ขวบ อาการไม่พึงประสงค์ อาการแสบร้อนบริเวณทางเดินอาหาร อาการระคายเคืองบริเวณปากและคอ
5	ยาหอมอินทจักร์ ยามง ยาเม็ด ยามง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	1. แก้ลมบ้าหมูตะจิต 2. แก้ คลื่นเหียนอาเจียน 3. แก้ลมจุกเสียด	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกิน วันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีแก้ลมบ้าหมูตะจิต ใช้ น้ำดอกมะลิ • กรณีแก้ คลื่นเหียนอาเจียน ใช้ น้ำลูกผักชี เทียนดำต้ม ถ้าไม่มีใช้ น้ำสุก • กรณีแก้ลมจุกเสียด ใช้ น้ำขิงต้ม ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ เกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
6	ยาหอมνωโกฐ ยามง ยาเม็ด ยามง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	1. แก้ ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ 2. แก้ ลมปลายไส้ (หลังจาก ฟื้นไข้ แล้ว ยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืดและ อ่อนเพลีย)	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสาย เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณี แก้ ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ใช้ น้ำลูกผักชี (15กรัม) หรือเทียนดำ (15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้ ลมปลายไส้ (หลังจากฟื้นไข้ แล้ว ยังมีอาการเช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (33 ก้าน หรือ 15 กรัม) ลูกกระดอม (7 ลูก หรือ 15 กรัม)และเถาบอระเพ็ด (7 องคุลี หรือ 15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ ให้ใช้น้ำสุกแทน ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้ คำเตือน - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป

(8) การประเมินและติดตามผลการรักษา

1. ติดตามผลการรักษาโดยนัดเพื่อประเมินอาการและอาการแสดงตามเกณฑ์การรักษา เพื่อดูว่าอาการดีขึ้นหรือไม่ โดยการซักประวัติที่สัมพันธ์กับอาการของโรค เช่น อาการปวดท้อง แน่นท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ รวมถึงความถี่ลดลงหรือไม่

5. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคริดสีดวงทวาร

ความหมายของโรค

โรคริดสีดวงทวารหนัก มาจากคำสองคำประสมกัน คือคำว่า "ริดสีดวง" + "ทวารหนัก" คำว่า "ริดสีดวง" จะหมายถึง สิ่งผิดปกติที่เป็นติ่ง หรือเนื้องอกออกมาจากร่างกาย นิยมใช้เรียกโรคริดสีดวง ที่เกิดขึ้นที่ทวารหนักเป็นส่วนใหญ่ โรคริดสีดวงของทวารหนักเป็นหนึ่งในริดสีดวงมหากาฬ ๔ จำพวกจำพวกหนึ่งขึ้นในคอ จำพวกหนึ่งขึ้นในอก จำพวกหนึ่งขึ้นในทวาร จำพวกหนึ่งขึ้นในลำไส้ กล่าวไว้ในคัมภีร์มหาโชตรัตน์ “ลักษณะอาการ เมื่อตั้งขึ้นนั้น ตั้งขึ้นเป็นกองเป็นหมู่กับประมาณ ๙,๑๐ เม็ด ๆ เท่าถั่วเขียว เมื่อสุกนั้นแตกออกเป็นบุพโพลีหิตระคนกัน แล้วเลื่อนเข้าหากัน ให้บานออกสัณฐานดังดอกบุก เป็นบุพโพลีหิตไหลซึมอยู่ ไม่รู้ก็ว่าฝีปลวกและฝีหัวคว่าเพราะว่าบริวารนั้นตั้งเป็นเม็ด ขึ้นตามลำไส้ตลอดถึงลำคอ ให้ปากค่อนั้นเปื่อยกินเผ็ดกินร้อนมิได้”

โรคริดสีดวงทวารหรือ Hemorrhoids เป็นโรคที่พบว่ามีคนไข้เป็นจำนวนมาก พบได้ในเพศหญิงและเพศชาย โดยปกติอาการในระยะแรกจะไม่รุนแรงมักเป็นๆ หายๆ กล่าวคือเป็นโรคที่สามารถหายได้เองในระยะแรก แต่บางคนอาจมีการดำเนินของโรคมามากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งโดยปกติแล้วคนที่มีการดำเนินของโรคมามากขึ้นจะมีจำนวนไม่มากนักและ มักกินเวลานานหลายปีก่อนจะถึงระดับที่รุนแรงจนกระทั่งต้องทำการรักษาโดยการผ่าตัดคือ โรคที่มีลักษณะหลอดเลือดดำที่ไส้ตรง โป่งพองหรือชอด ทำให้มีอาการเจ็บๆ คันๆ ในระยะแรกและจะเพิ่มเป็นอาการเจ็บปวดในระยะหลัง โรคนี้มีอาการที่สำคัญ คือ เลือดออกขณะหรือหลังอุจจาระ เนื่องจากเมื่อหลอดเลือดโป่งพองมากขึ้น การโป่งพองนี้จะทำให้การเสียดสีระหว่างอุจจาระกับเส้นเลือดที่โป่งพองมีมากขึ้นทำให้เกิดการแตกแยกเป็นแผล และเลือด ออกขณะและหลังถ่ายอุจจาระได้โรคริดสีดวงทวารแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

๑. โรคริดสีดวงทวารภายใน (Internal Hemorrhoids) เกิดจากการที่ผนังตอนบนของช่องทวารหนักมี Internal Hemorrhoids Plexus ต่อกับ Superior Hemorrhoidal Vein เกิดการโป่งพองซึ่งโรคริดสีดวงทวารชนิดนี้มีความเจ็บปวดไม่มาก เนื่องจากบริเวณที่เกิดเป็นชั้นใต้เยื่อเมือก ไม่มีเส้นประสาทรับความรู้สึกปวด

๒. โรคริดสีดวงทวารภายนอก (External Hemorrhoids) เกิดจากช่องทวารหนักส่วนใกล้ปากทวารหนัก ซึ่งมี External Hemorrhoids Plexus ผิวหนังรอบทวารหนักเกิดการโป่งพองมีรูปร่างต่างๆ กันออกไป เช่น เตี้ยๆ โคนๆ กลีบมะเฟือง กลีบมะไฟ เม็ดข้าวโพด บานทะไร เป็นต้นซึ่งผิวหนังรอบทวารหนักมีเส้นประสาทรับความรู้สึกปวด ดังนั้นผู้ที่เป็โรคริดสีดวงทวารภายนอกจะรู้สึกเจ็บปวดมาก โรคริดสีดวงทวาร สามารถแบ่งความรุนแรงของอาการและการไหลออกของริดสีดวงทวาร เนื้อเยื่อที่อยู่ใต้ dentate line ยึดออกเป็นติ่งเนื้อริดสีดวงภายในแบ่งตามความรุนแรงเป็น ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ ริดสีดวงอยู่เหนือ dentate line และไม่ยื่นออกมาภายนอกทวาร

ระยะที่ ๒ ริดสีดวงยื่นออกมาภายนอกทวาร ขณะถ่ายอุจจาระและเลื่อนกลับเข้าไปในทวารหนักหลังถ่ายอุจจาระ

ระยะที่ ๓ ริดสีดวงยื่นออกนอกทวาร ขณะถ่ายอุจจาระ และหลังถ่ายอุจจาระต้องดันกลับเข้าไปในทวารหนัก

ระยะที่ ๔ ริดสีดวงยื่นออกนอกทวารหนักตลอดเวลา

ริดสีดวงทวารภายในและภายนอกจะเกิดร่วมกันได้บ่อยครั้ง การดูแลรักษาพิจารณาจากชนิด และ ความรุนแรงของโรค ทั้งนี้การรักษามุ่งเพื่อบรรเทาอาการ และไม่จำเป็นต้องขจัดหัวริดสีดวงทวารที่มีอยู่ทั้งหมด

5. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคกรดไหลย้อน

สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคกรดไหลย้อน

1. ท้องผูกเรื้อรังซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดโรคนี้นี้มากกว่าสาเหตุอื่นๆ
2. อาหารที่ไม่เหมาะสม ท้องเสียเรื้อรังทำให้เกิดการอักเสบของกล้ามเนื้อรอบทวารหนัก
3. ภาวะตั้งครรภ์สามารถหายเองได้หลังจากที่คลอดบุตรแล้ว
4. พันธุกรรม
5. ความชรา

ผู้ที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคกรดไหลย้อน

1. ท้องผูก การนั่งแช่นานๆ รวมทั้งนั่งถ่ายอุจจาระนานๆ ทำให้ต้องเบ่งอุจจาระเป็นประจำ แรงเบ่งจะเพิ่มความดัน และ/หรือการบาดเจ็บในกลุ่มเนื้อเยื่อหลอดเลือด ส่งผลให้หลอดเลือดโป่งพอง หรือหลอดเลือดหดตัวได้ง่าย
2. ท้องเสียเรื้อรัง การอุจจาระบ่อยๆจะเพิ่มความดัน และ/หรือการบาดเจ็บต่อกลุ่มเนื้อเยื่อหลอดเลือดเช่นกัน
3. อายุ ผู้สูงอายุจะมีการเสื่อมของเนื้อเยื่อต่างๆรอบหลอดเลือด รวมทั้งของกลุ่มเนื้อเยื่อหลอดเลือดหลอดเลือดจึงโป่งพองได้ง่าย
4. การตั้งครรภ์ เพราะน้ำหนักของครรภ์จะกดทับลงบนกลุ่มเนื้อเยื่อหลอดเลือด จึงเกิดหลอดเลือดบวมพองได้ง่าย
5. โรคอ้วนและน้ำหนักตัวเกิน ส่งผลให้เพิ่มแรงดันในช่องท้องและในอุ้งเชิงกรานสูงขึ้น เช่นเดียวกับในหญิงตั้งครรภ์
6. การมีเพศสัมพันธ์ทางทวารหนัก จึงเกิดการกดเบียดทับ/บาดเจ็บต่อกลุ่มเนื้อเยื่อหลอดเลือดส่วนนี้เรื้อรัง จึงมีเลือดคั่งในหลอดเลือด เกิดโป่งพองได้ง่าย
7. โรคแต่กำเนิดที่ไม่มีลิ้นปิดเปิด (Valve) ในหลอดเลือดดำในเนื้อเยื่อหลอดเลือดซึ่งช่วยในการไหลเวียนเลือด จึงเกิดภาวะเลือดคั่งในหลอดเลือด จึงเกิดหลอดเลือดโป่งพองง่าย
8. อาจจากพันธุกรรม เพราะพบโรคได้สูงกว่า เมื่อครอบครัวมีประวัติเป็นโรคกรดไหลย้อน

อาการของโรคกรดไหลย้อน

1. มีก้อนเนื้อปลิ้นจากภายในขณะเบ่งถ่ายอุจจาระ และยุบกลับเข้าไปเมื่อหยุดเบ่ง เมื่อเป็นมากต้องดันจึงจะกลับเข้าไป และขั้นสุดท้ายอาจย้อยอยู่ภายนอกตลอดเวลา
 2. มีเลือดแดงสดหยดออกมา หรือพุ่งออกมาขณะเบ่งถ่าย หรือหลังถ่ายอุจจาระจำนวนแต่ละครั้งไม่มากนัก ไม่มีอาการปวด หรือแสบขอบทวาร หรือพบเลือดบนกระดาษชำระ เลือดที่ออกจะไม่ปนกับอุจจาระ ไม่มีมีมูก และมักหยุดได้เอง อาการเหล่านี้จะเป็นๆหายๆ
 3. เมื่อเป็นมาก หลอดเลือดจะบวมมาก รวมทั้งเนื้อเยื่อเกี่ยวพันรอบหลอดเลือดจะบวมออกมาถึงปากทวารหนัก เห็นเป็นก้อนเนื้อนิ่ม ปลิ้นโผล่ออกมานอกทวารหนัก ซึ่งในภาวะเช่นนี้ จะก่ออาการเจ็บปวดได้
 4. นอกจากอาการดังกล่าวแล้วผู้ป่วยบางรายอาจจะมีอาการคันรอบทวารหนัก อาจจะมาด้วยอาการมีมูกหลังจากถ่ายอุจจาระ
4. เมื่อมีลิ้นเลือดเกิดในโรคกรดไหลย้อนที่โป่งพองจะก่ออาการปวด เจ็บ บวม และก่ออาการระคายเคืองบริเวณรอบปากทวารหนัก และอาการคัน แต่มักไม่ค่อยพบมีเลือดออกจากติ่งเนื้อนี้

5. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคริดสีดวงทวาร

หลักการวินิจฉัยที่สำคัญ

1. คือ การแยกโรคออกจากโรคอื่น ๆ เช่น โรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งทวารหนัก
2. ตรวจสอบทวารหนัก ส่วนใหญ่จะปกติ หรือ อาจเห็นริดสีดวงทวารหนักยื่นออกมา
3. การตรวจทวารหนักด้วยนิ้วมือ (PR) ไม่ช่วยวินิจฉัยริดสีดวงทวารหนัก แต่ช่วยตรวจแยกโรคอื่น ๆ ที่มีอาการคล้ายริดสีดวงทวารหนัก โดยเฉพาะก้อนหรือแผลบริเวณทวารหนักหรือภายใน rectum
4. การตรวจด้วยส่องดูทวารหนัก anoscope จะตรวจพบหัวริดสีดวงภายในได้ชัดเจน ควรทำเสมอเพื่อการวินิจฉัยโรคที่แน่นอน
5. การตรวจด้วยส่องด้วยกล้อง sigmoidoscope ควรทำในรายที่มีอายุมาก และจำเป็นต้องทำถ้ามีประวัติขับถ่ายผิดปกติเรื้อรัง หรือถ่ายเป็นมูก ปนเลือด หรือคล้ำก่อนได้ภายในทวารหนัก
6. การส่งตรวจด้วยสวนสี x-ray ลำไส้ใหญ่ barium enema หรือการส่องกล้องดูลำไส้ใหญ่ colonoscopy ใช้ตรวจในกรณีที่ไม่ชัดเจนว่าเป็นโรคอะไรหรือมีอาการอื่น ๆ รวมทั้งตรวจในผู้ป่วยสูงอายุ
7. การตรวจร่างกายตามปกติ

อาการที่ต้อง Consult แพทย์ทุกครั้งหากมีอาการดังต่อไปนี้

1. น้ำหนักลดลงชัดเจน
2. ระบบขับถ่ายผิดปกติ เช่น ท้องผูกสลับกับท้องผูก
3. มีการเปลี่ยนแปลงของสีอุจจาระ
4. อุจจาระมีเลือดปน

5. พบมูกในอุจจาระ

จุดมุ่งหมาย

ริดสีดวงทวารมี พิกัดสมมุฐาน หรือที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคในแผนไทยมีอยู่ ๓ อย่าง คือ ปิตตะ วาตะ และเสมหะ กล่าวคือ เป็นการคั่งของเสมหะ (เลือด) ที่บริเวณคูทวารที่เกิดจากคูทวารหยาบ ทำให้กรีสะ (อาหารเก่าหรืออุจจาระ)แห้งแข็ง วาตะคือลมในลำไส้ไม่สามารถขับดันกรีสะออกมาได้ จึงต้องออกแรงเบ่ง หลอดเลือดจึงโป่งพอง เมื่อมีการเสียดสีก็เกิดความร้อน ทำให้เลือดที่คั่งอยู่นั้นข้นเข้าอีก ยากต่อการกระจายกลับ เมื่อมีการการอักเสบ ก็มีอาการปวด (อาการของวาตะถูกปิดกั้น) บวม (เสมหะคั่ง) แดงร้อน (ปิตตะกำเริบ)

ข้อบ่งชี้

แนวทางเวชปฏิบัตินี้ครอบคลุมโรคหรืออาการหรืออาการแสดงต่อไปนี้

การแพทย์แผนไทย ริดสีดวงทวารเป็นโรคที่มีลักษณะร้อนแห้งขึ้น คือ มีการกำเริบทั้งธาตุลม ธาตุน้ำ และธาตุไฟ หรือปิตตะเป็นหลัก การดูแลระบบย่อยอาหารเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด และดูเหมือนว่าไขมันชั้น จะเป็นสมุนไพรที่ช่วยย่อยโดยไม่ไปกระทบต่อธาตุใด ทั้งยังมีฤทธิ์ลดการอักเสบ ผาตสมานช่วยให้เนื้อเยื่อกระชับขึ้นและยังช่วยฆ่าเชื้อโรคโดยสามารถใช้ได้ทั้งการกินและการทา นอกจากนี้ "เพชรสังฆาต"ยังมีฤทธิ์ลดการอักเสบและช่วยทำให้กล้ามเนื้อกระชับขึ้นเช่นกันใช้เป็นยากิน นอกจากการใช้สมุนไพรพื้นฐานแล้ว ยังต้องดูสาเหตุเกิดกำเริบของริดสีดวง อีกด้วย ตัวอย่างเช่น

เกิดจากการกำเริบของธาตุลม มักเป็นในผู้สูงอายุ มีลักษณะแห้งและเย็นริดสีดวงไม่อักเสบไม่มีเลือดออก จะมีอาการปวดไม่เฉพาะที่หัวริดสีดวง แต่จะปวดหลัง ปวดท้อง ปวดกระเพาะปัสสาวะ มีอารมณ์ที่แปรปรวน เครียดวิตกกังวล โดยทั่วไปหัวในลักษณะนี้ต้องใช้สมุนไพรที่มีความชุ่มชื้นหล่อลื่น เช่น งา แมงลัก กระเจี๊ยบ มอญ เม็ดในมะม่วง เป็นต้น

5. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคกรดไหลย้อน

เกิดจากการกำเริบของธาตุไฟ มักเกิดจากการกินอาหารรสจัด จะมีอาการอึกเสบ มีเลือดออกที่หัวริดสีดวง รู้สึกร้อนวูบวาบตามตัว มักโกรธ ขี้โมโหอาหารหมักดอง ตากแดดมาก เสียน้ำมาก กินน้ำน้อย ดังนั้นควรงดอาหารทอด อาหารมัน อาหารที่มีคุณสมบัติร้อน เช่น มันฝรั่ง มะเขือ มะเขือเทศ พริก โดยเฉพาะในช่วงที่เลือดออก และควรกินผักสดให้มากๆ สมุนไพรที่ควรใช้เป็นสมุนไพรที่มีฤทธิ์เย็น เช่น บัวบก ย่านาง ใผ่ ผักบุงจิ้น เป็นต้น

เกิดจากการกำเริบของธาตุน้ำ มักเกิดในคนทำงานที่ไม่ค่อยได้เคลื่อนไหว นั่งเป็นประจำหัวริดสีดวงจะนิ่มไม่อักเสบไม่มีเลือดออกไหลออกมา มีมูกปนมากับอุจจาระ จึงต้องงดอาหารที่จะไปเพิ่มมูกหรือเมือกมันร่างกาย เช่น นม ผลิตภัณฑ์จากนม โดยให้รับประทานสมุนไพรที่มีฤทธิ์ร้อน เช่น พริกไทย ขิง ดีปลี เหยือกปลาหมอ อัคคีทวาร ต้นกระเจียวแดง ทั้งห้าข้าวเย็นเหนือข้าวเย็นใต้

วิธีป้องกันไม่ให้เกิดโรคกรดไหลย้อน

1. ระวังอย่าให้ท้องผูก ดังนั้น ควรปรับพฤติกรรมเรื่องอาหารกินอาหารที่มีกาก เช่น ผักผลไม้ อาหารมีเครื่องเทศที่ช่วยย่อย มีการถ่ายอุจจาระที่ดี
2. รักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์โดยการออกกำลังกายเป็นกิจวัตรประจำวันจะทำให้ระบบขับถ่ายทำงานเป็นปกติมีอารมณ์และจิตใจที่ดี
3. ควรดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว เพื่อให้ถ่ายอุจจาระมีลักษณะนิ่มขึ้น ทำให้ง่ายต่อการขับถ่ายและเป็นการลดการเสียดสีกับเส้นเลือดที่บริเวณทวารหนัก

บุคลากรผู้ตรวจประเมินและสั่งการรักษา ได้แก่

- ๔.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม (แพทย์แผนปัจจุบัน)
- ๔.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๔.๒.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๔.๒.๒ ประเภทเภสัชกรรมไทย

- ๔.๓ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

หมายเหตุ ในช่วง พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๖๐ หากยังไม่มีบุคคลดังกล่าวในรพ.สต. บุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๔๕ สามารถตรวจประเมินและสั่งการรักษาได้

บุคลากรผู้ให้บริการ ได้แก่

- ๕.๑ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๕.๑.๑ ประเภทเวชกรรมไทย

๕.๑.๒ ประเภทเภสัชกรรมไทย (ทำการประกอบโรคศิลปะเฉพาะประเภทของตน)

- ๕.๒ ผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๕.๓ ผู้ได้รับการอบรมหลักสูตรการแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุขหรือหลักสูตรที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๕ ที่สามารถให้บริการนวด เพื่อการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสภาพได้ (กระทำภายใต้ขอบเขตที่กำหนดไว้)

5. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคจิตเสีดวงทวาร

กิจกรรมการดูแลผู้ป่วย

จ่ายยาสมุนไพร

1. ยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ เช่น ยาผสมเพชรสังฆาต ยาริดสีดวงมหากาฬ ชุมเห็ดเทศ ฯลฯ
2. ยาในเภสัชตำรับโรงพยาบาล
3. ยาปรุงเฉพาะราย
4. ยาชะ แช่ หรือเหน็บยา ตามกรรมวิธี

ข้อห้าม ข้อควรระวัง งตหรือหลีกเลี่ยงอาหารแสลง

1. ควรหลีกเลี่ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และคาเฟอีน เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กาแฟ ชา น้ำอัดลม เพราะจะทำให้ร่างกายขาดน้ำ อูจจาระแข็ง และถ่ายลำบากขึ้น
2. ไม่ควรกลั่นอุจจาระเป็นเวลานาน หลีกเลี่ยงการนั่งอุจจาระเป็นเวลานาน ๆ อย่างนั่งอ่านหนังสือหรือเล่นมือถือไปด้วย ควรหลีกเลี่ยงการขัดถูบริเวณทวารหนักอย่างรุนแรง

การให้คำแนะนำ

บุคลากรผู้ตรวจประเมินและสั่งการรักษาควรให้คำแนะนำการปฏิบัติตนทั่วไปตามหลักการแพทย์แผนไทยและตามหลักธรรมานามัย ระบบปฏิบัติที่สมบูรณ์แบบในการสร้างเสริมสุขภาพโดยวิธีธรรมชาติ ให้มีความสำคัญต่อเหตุปัจจัยทุกอย่างที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและการมีอายุยืนอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ กาย จิต และ กรรม (ในที่นี้หมายถึง พฤติกรรม)

กายานามัย หมายถึง การดูแลให้เกิดอนามัยของกาย กายที่อยู่เฉยจะล้าและเสื่อมโทรม ต้องให้กายได้รับการกระตุ้นที่พอเหมาะ เพื่อให้ได้ผลดีที่สุดแต่เสี่ยงอันตรายน้อยที่สุด

จิตตานามัย หมายถึง การดูแลให้เกิดอนามัยของจิต มนุษย์ทุกคนมีจิตเป็นนายมีกายเป็นบ่าว จิตเป็นตัวกำหนด กำกับ หรือควบคุมพฤติกรรมของกาย ทั้งการพูดและการกระทำ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนหรือสำคัญยิ่งกว่าการพัฒนากาย ก็คือการพัฒนาจิตให้มีอนามัยหรือให้เป็นจิตที่สมบูรณ์ จิตที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยภาวะ ๓ ประการ คุณภาพ เช่น คุณธรรม ความเมตตา กรุณาความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ สรรพภาพ เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่น สติและสมาธิ สุขภาพ เช่น ความสุข ความปีติอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบาน ความผ่อนคลาย จิตจะสมบูรณ์ได้ต้องได้รับการพัฒนา การพัฒนาจิตหรือจิตภาวนา เป็นการสร้างพื้นฐานของจิตให้มั่นคงหรือให้มีความตั้งมั่นแห่งจิต ซึ่งนิยมเรียกว่าสมาธิ แล้วพัฒนาต่อไปจนเกิดปัญญา หรือการรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การฝึกให้มีสมาธิ มักใช้วิธีให้จิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การพิจารณาลมหายใจเข้า-ออก หรืออิริยาบถ เป็นต้น

ชีวิตานามัย หมายถึง การดูแลการใช้ชีวิตหรือการดำเนินชีวิตตามหลักอนามัย ได้แก่ การรักษาความสะอาดของร่างกาย ที่อยู่อาศัย การบริโภคอาหารครบถ้วนถูกต้อง การใช้ชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติและการละเว้นสิ่งที่ไม่ควรเสพ เช่น การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ ยาเสพติด

การประเมินผลการรักษา : อาการลดลง

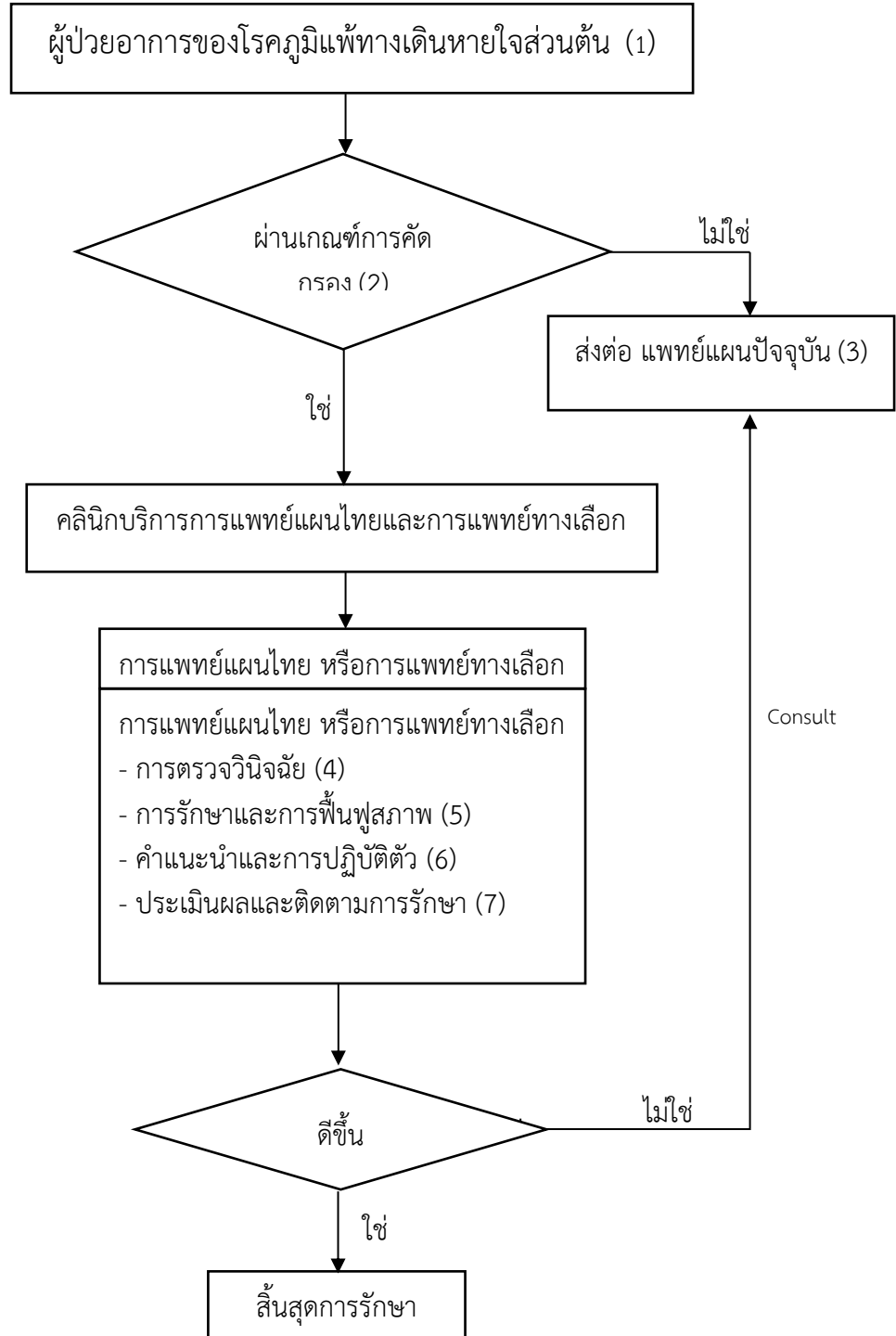
หากบุคลากรผู้ตรวจประเมินและสั่งการรักษาพิจารณาเห็นว่ามีอาการจำเป็น อาจพิจารณาจ่ายยาจากสมุนไพรให้กับผู้รับบริการได้ กรณีส่งจ่ายยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ จะได้รับค่าบริการเพิ่มเติมจากกองทุนแพทย์แผนไทย ในส่วนสนับสนุนการใช้ยาจากสมุนไพรในบัญชียาแห่งชาติ

การเบิกจ่ายเป็นไปตามเงื่อนไขและแนวทางที่ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติกำหนด

แนวทางการใช้ยาสมุนไพร			
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
1	ยาผสมเพชรสังฆาต ยาแคปซูล ยาแคปซูล (รพ.)	บรรเทาอาการริดสีดวงทวาร หนัก	ขนาดและวิธีใช้ สูตรที่ 1(สูตรที่ 1 ในผงยา 100 กรัม ประกอบด้วย เถาเพชรสังฆาต หนัก 70 กรัม รากอัคคีทวาร หนัก 20 กรัม โกลฐน้ำเต้าหนัก 10 กรัม) รับประทานครั้งละ 1.2 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที สูตรที่ 2(สูตรที่ 2 ในผงยา 85 กรัม ประกอบด้วย เถาเพชรสังฆาต หนัก 50 กรัม กะเม็ง (ทั้งต้น) หนัก 15 กรัม โกลฐน้ำเต้า หัวกระชาย หนักสิ่งละ 10 กรัม) รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที คำเตือน - ควรระวังการใช้ ยาในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ ท้องเสีย

6. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น

แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคภูมิแพ้ลมหายใจส่วนต้น (Allergic rhinitis)

6. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น

(1) คำจำกัดความโรค

โรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น

การแพทย์แผนปัจจุบัน

ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน คือ โรคจมูกอักเสบจากภูมิแพ้ หมายถึงโรคที่มีความผิดปกติของระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายชนิดที่มีอาการแสดงทางจมูก เกิดหลังจากได้รับสารก่อภูมิแพ้เข้าไป แล้วเกิดการอักเสบของเยื่อจมูกทำให้เกิดอาการคัน น้ำมูกไหล จาม และคัดจมูก ตั้งแต่บ่อยจนไปถึงมาก

การแพทย์แผนไทย

ทางการแพทย์แผนไทยไม่ได้กล่าวถึงโรคภูมิแพ้โดยตรง แต่มีกลุ่มอาการที่เกี่ยวกับระบบคอเสมหะ ซึ่งมักมีอาการคันจมูก จาม คัดจมูก ไม่มีไข้ และมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของอากาศ กระทบร้อน กระทบเย็น กลิ่นควันบุหรี่และน้ำหอม สัมผัสเกสรดอกไม้ ขนสัตว์ ฝุ่น ไรฝุ่น เป็นต้น ทำให้มีอาการคอเสมหะกำเริบ และสิ่งขานิกาพิการ โดยเฉพาะในตอนเช้า ส่วนใหญ่มักเรียกออาการเหล่านี้ว่า หัวัดแพ้อากาศ

(2) เกณฑ์คัดกรองเข้ารับการรักษา

1. ผู้ป่วยมีอาการทางจมูก ได้แก่ คันจมูก จาม คัดจมูกและมีน้ำมูกสีใส
2. มีอาการน้อยกว่า 4 วันต่อสัปดาห์หรือมีอาการติดต่อกันน้อยกว่า 4 สัปดาห์
3. ไม่มีไข้ หายใจปกติ

(3) เกณฑ์การส่งต่อแพทย์แผนปัจจุบัน

1. เหนื่อยหอบ หายใจลำบาก หรือมีภาวะพร่องออกซิเจน
2. อุณหภูมิ ≥ 38 องศาเซลเซียส
3. เลือดกำเดาไหล
4. หายใจทางจมูกไม่ได้ น้ำมูกสีเหลือง/เขียวข้น หูอื้อ ปวดหู หูน้ำหนวก ปวดบริเวณหน้าผากและโหนกแก้ม
5. พบภาวะแทรกซ้อน เช่น ปวดศีรษะอย่างรุนแรง หรืออาการอื่นๆ ตามดุลยพินิจของแพทย์ผู้ทำการรักษา

6. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น	
(4) การตรวจวินิจฉัย การแพทย์แผนไทย 1.การซักประวัติ การซักประวัติและวิเคราะห์โรคทางการแพทย์แผนไทยในโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น ต้องถามอาการและอาการแสดงที่สอดคล้องกับโรคดังกล่าว ดังนั้นต้องคำนึงถึงช่วงเวลา ฤดูกาล ปัจจัยหรือสิ่งกระตุ้นที่ทำให้มีอาการกำเริบมากขึ้น เพื่อให้นำไปสู่การหาสมุฏฐานของโรคและสามารถนำไปสู่การรักษาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์สมุฏฐานที่มีความสัมพันธ์ของโรคดังกล่าวตามตารางต่อไปนี้	
ข้อมูล	เหตุผล
ธาตุเจ้าเรือน	เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ว่าธาตุเจ้าเรือนของผู้ป่วย - โรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น มักเกิดในกลุ่มของผู้ที่มีอาโปธาตุ(ธาตุน้ำ) เป็นเจ้าเรือน จะกระทำโทษที่รุนแรงกว่าผู้ที่มีธาตุเจ้าเรือนอื่นๆ
ธาตุสมุฏฐาน	เพื่อให้ทราบสมุฏฐานการเกิดโรค อาการภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น มักมีน้ำมูก จาม บ่อยๆ คัดจมูก และคันจมูก อาจสัมพันธ์กับอาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) ได้แก่สิ่งขานิกาพิการ มีอาการน้ำมูกไหลทำให้หายใจมาสะดวก อาการแสดงทางคอเสมหะ ทำให้มีเสมหะในลำคอถึงจมูก (คอเสลด)
อุตุสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่า ฤดูกาลใดที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย มีอาการกำเริบของโรคสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศหรือไม่ -เนื่องจากฤดูหนาว (เหมันตฤดู) พักัดเสมหะ เป็นสมุฏฐานของอาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) ที่จะกระทำให้อาการของโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้นมีความรุนแรงขึ้น
อายุสมุฏฐาน	เพื่อดูอายุของผู้ป่วย ซึ่งอาจเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดโรค -ช่วงอายุแรกเกิด – 16 ปี พักัดเสมหะ เป็นช่วงอายุที่เสมหะเป็นเจ้าสมุฏฐาน ส่งผลให้อาการรุนแรงขึ้น

กาลสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมในการประเมินอาการของผู้ป่วยว่า ช่วงเวลาใดมีอาการเจ็บป่วย หรือการกำเริบ ของโรค มีความสัมพันธ์กับเวลาหรือไม่ -ช่วงเวลา 06.00 – 10.00 น. และ 18.00 – 22.00 น. เป็นช่วงที่อาธาตุ(ธาตุน้ำ) พิกัด เสมหะ กระทำโทษ ส่งผลให้โรคภูมิแพ้ทางเดิน หายใจส่วนต้นมีอาการกำเริบ
ประเทศสมุฏฐาน	เพื่อใช้ร่วมประเมินอาการของผู้ป่วยว่าถิ่นที่อยู่ อาศัยหลัก มีความสัมพันธ์กับอาการเจ็บป่วย หรือไม่ -ผู้ที่อาศัยอยู่ในลักษณะภูมิประเทศแบบที่เป็น น้ำเค็ม มีโคลนตมขึ้นแฉะ เช่น ชายทะเล (ประเทศหนาว) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) พิกัด เสมหะกระทำโทษ ทำให้โรคภูมิแพ้ทางเดิน หายใจส่วนต้นกำเริบมากขึ้น
มูลเหตุการณเกิดโรค 8 ประการ	เพื่อให้ทราบสาเหตุความสัมพันธ์ของโรคซึ่ง อาจจะทำให้โรคกำเริบมากขึ้น เช่น กระทบ ร้อน-เย็น การอดนอน ทำงานเกินกำลัง พักผ่อนไม่เพียงพอ เป็นต้น

6. แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้น

2.ตรวจร่างกาย

1) การประเมินลักษณะทั่วไป

- ดุสีหน้าผู้ป่วยไม่สดชื่น
- อาจพบผิวหนังใต้ขอบตามีสิคล้ำ

2) การตรวจ : ตู คลำ เคาะ ฟัง

- ตู พบน้ำมูกสีใส อาจมีเยื่อจมูกบวมแดงเล็กน้อย
- คลำ /สัมผัส บริเวณหน้าผาก ไม่พบความร้อน
- เคาะ บริเวณหน้าผาก หัวคิ้วและโหนกแก้มทั้งสองข้าง ไม่เจ็บ
- ฟัง ปอด ไม่พบความผิดปกติ

(5) การรักษาและฟื้นฟู

การแพทย์แผนไทย

1.การรักษาด้วยยาสมุนไพร

อาการจมูกอักเสบจากภูมิแพ้ มักมีน้ำมูก จามบ่อยๆ คัดจมูก และคันจมูก เป็นอาการทางอาโปธาตุ (ธาตุน้ำ)
ตำรับยาที่ใช้มักเป็นกลุ่มยารสร้อนเป็นหลัก

2.การอบสมุนไพร

เพื่อบรรเทาอาการคัดจมูก ช่วยให้หายใจโล่ง โดยใช้สูตรการอบสมุนไพรแบบทั่วไป สามารถเพิ่มหรือลด สัดส่วนสมุนไพรในกลุ่มที่มีสารสำคัญออกฤทธิ์เป็นน้ำมันหอมระเหย ช่วยให้หายใจสะดวก ได้แก่ ว่านหอมแดง เปราะหอม หอม ผิวมะกรูด และ กลุ่มที่มีสาระสำคัญในการต้านฮีستามีน ได้แก่ ไพล ทั้งนี้ให้เหมาะกับอาการของผู้ป่วยแต่ละรายและขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแพทย์

สูตรยาสมุนไพรในครัวเรือน ไพล ขมิ้น ใบมะกรูด ตะไคร้บ้าน หอมแดง เปลือกมะนาว ใบโหระพา ฯลฯ

แนวทางการใช้ยาสมุนไพร			
ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
1	ยาเขียวหอม ยาผง ยาเม็ด (รพ.) ยา ผง (รพ.)	1. บรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ 2. แก้พิษหัด พิษอีสุกอีใส (บรรเทาอาการไข้จากหัด และอีสุกอีใส)	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 – 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนในกระหายน้ำ ใช้น้ำสุก หรือน้ำดอกมะลิ เป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้ พิษหัด พิษอีสุกอีใส ละลายน้ำรากผักชีต้ม เป็นน้ำกระสายยาทั้งรับประทาน และชโลม หมายเหตุ การชโลมใช้ยาผงละลายน้ำ 1 ต่อ 3 แล้วชโลม (ประพรม) ทั่วตามตัวบริเวณที่ตุ่ม ใดยังไม่แตก ชนิดเม็ด ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 กรัม ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ คำเตือน - ควรระวังการใช้ ยาในผู้ป่วยที่แพ้ ละอองเกสรดอกไม้ - ไม่แนะนำให้ใช้ ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้ เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้ เลือดออก - หากใช้ ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้ว อาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
2	ยาจันทน์ลีลา ยาแคปซูล ยามง ยาเม็ด ยาแคปซูล (รพ.) ยามง (รพ.) ยาเม็ด (รพ.)	บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ไข้ เปลี่ยนฤดู	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำสุก ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็กอายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม ละลายน้ำสุก ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ คำเตือน - ไม่แนะนำให้ใช้ ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก - หากใช้ ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์
3	ยาแก้ไอผสมมะขามป้อม ยาน้ำ (รพ.)	บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ	ขนาดและวิธีใช้ จิบเมื่อมีอาการไอ ทุก 4 ชั่วโมง ข้อห้ามใช้ ผู้ป่วยเบาหวานที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ คำเตือน - ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยที่ท้องเสียง่าย เนื่องจากมะขามป้อมมีฤทธิ์เป็นยาระบาย - ไม่แนะนำให้ใช้ในเด็กที่อายุต่ำกว่า 2 ขวบ และหญิงตั้งครรภ์ เนื่องจากที่แอลกอฮอล์ผสมอยู่ 0.2%

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
4	ยาหำราก ยาแคปซูล ยามง ยาเม็ด	บรรเทาอาการไข้	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ คำเตือน - ไม่แนะนำให้ใช้ ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก - หากใช้ ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้ว อาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์ - ไม่แนะนำให้ใช้ในหญิงที่มีไข้ทับระดูหรือใช้ระหว่างมีประจำเดือน
5	ยาดรีผลา ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยา แคปซูล (รพ.) ยาขง (รพ.)	บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดขง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ชงน้ำร้อนประมาณ 120 – 200 มิลลิลิตร ทิ้งไว้ 3 - 5 นาที ดื่มในขณะที่ยังอุ่น เมื่อมีอาการไอ ทุก 4 ชั่วโมง ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน รับประทานครั้งละ 300 - 600 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการไอ วันละ 3 - 4 ครั้ง คำเตือน - ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยที่ท้องเสียง่าย - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ ท้องเสีย

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
6	ยาฟ้าทะลายโจร ยาแคปซูล ยาเม็ด ยา ลูกกลอน ยาแคปซูล (รพ.) ยาลูกกลอน (รพ.)	1. บรรเทาอาการเจ็บคอ 2. บรรเทาอาการของโรค หวัด (common cold) เช่น เจ็บคอ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ	ขนาดและวิธีใช้ บรรเทาอาการหวัด เจ็บคอ รับประทานครั้งละ 1.5 – 3 กรัม วันละ 4 ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน ข้อห้ามใช้ - ห้ามใช้ ในผู้ที่มีอาการแพ้ ฟ้าทะลายโจร - ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์และให้นมบุตร เนื่องจากอาจทำให้เกิดทารกวิรูปได้ - ห้ามใช้ฟ้าทะลายโจรสำหรับแก้เจ็บคอในกรณีต่าง ๆ ต่อไปนี้ - ในผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บคอเนื่องจากติดเชื้อ Streptococcus group A - ในผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นโรคไตอักเสบ เนื่องจากเคยติดเชื้อ Streptococcus group - ในผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นโรคหัวใจรั่วหัวใจขาด - ในผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บคอเนื่องจากการติดเชื้อแบคทีเรีย และมีอาการรุนแรง เช่น มีตุ่มหนองในคอ มีไข้สูง และหนาวสั่น คำเตือน - หากใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจทำให้แขนขามีอาการชาหรืออ่อนแรง - หากใช้ฟ้าทะลายโจรติดต่อกัน 3 วัน แล้วไม่หาย หรือ มีอาการรุนแรงขึ้นระหว่างใช้ ยา ควรหยุดใช้และพบแพทย์ - ควรระวังการใช้ร่วมกับสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulants) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ร่วมกับยาลดความดันเลือดเพราะอาจเสริมฤทธิ์กันได้ - ควรระวังการใช้ร่วมกับยาที่กระบวนการเมแทบอลิซึม ผ่านเอนไซม์ Cytochrome P450 (CYP 450) เนื่องจากฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ CYP 1A2, CYP 2C9 และ CYP 3A4 อาการไม่พึงประสงค์ อาจทำให้เกิดอาการผิดปกติของทางเดินอาหาร เช่น ปวดท้อง ท้องเดิน คลื่นไส้ เบื่ออาหาร วิงเวียนศีรษะ ใจสั่น และอาจเกิดลมพิษได้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 15 ปีขึ้นไป

ลำดับ	ยาสมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม
7	ยาประสะมะแว้ง ยาเม็ด ยาผง (รพ.) ยา ลูกกลอน (รพ.)	บรรเทาอาการไอ มีเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ช่วยขับเสมหะ	ชนิดผง ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทาน ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 200 - 400 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการ ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทาน ชนิดเม็ดและชนิดลูกกลอน ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทาน หรือใช้อม ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี รับประทานครั้งละ 200 - 400 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการ คำเตือน - ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 15 วัน หากอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์ - ในผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้ เกลือ ไม่ควรใช้ น้ำมะนาวแทรกเกลือ
8	ยาปราบชมพูทวีป ยาแคปซูล (รพ.) ยา ลูกกลอน (รพ.)	บรรเทาอาการหวัดใน ระยะแรก และอาการที่เกิด จากการแพ้อากาศ	ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ 750 มิลลิกรัม – 1.5 กรัม วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหารและก่อนนอน ข้อห้ามใช้ - ห้ามใช้ เมื่อพบภาวะแทรกซ้อนจากการแพ้ อากาศ เช่น ไซนัสอักเสบ การติดเชื้อ แบคทีเรียที่มีอาการเจ็บบริเวณไซนัส ไซ้สูง น้ำมูกและเสมหะเขียว เป็นต้น - ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ เด็ก คำเตือน - ควรระวังการใช้ กับผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ โรคแผลเปื่อยเพปติก

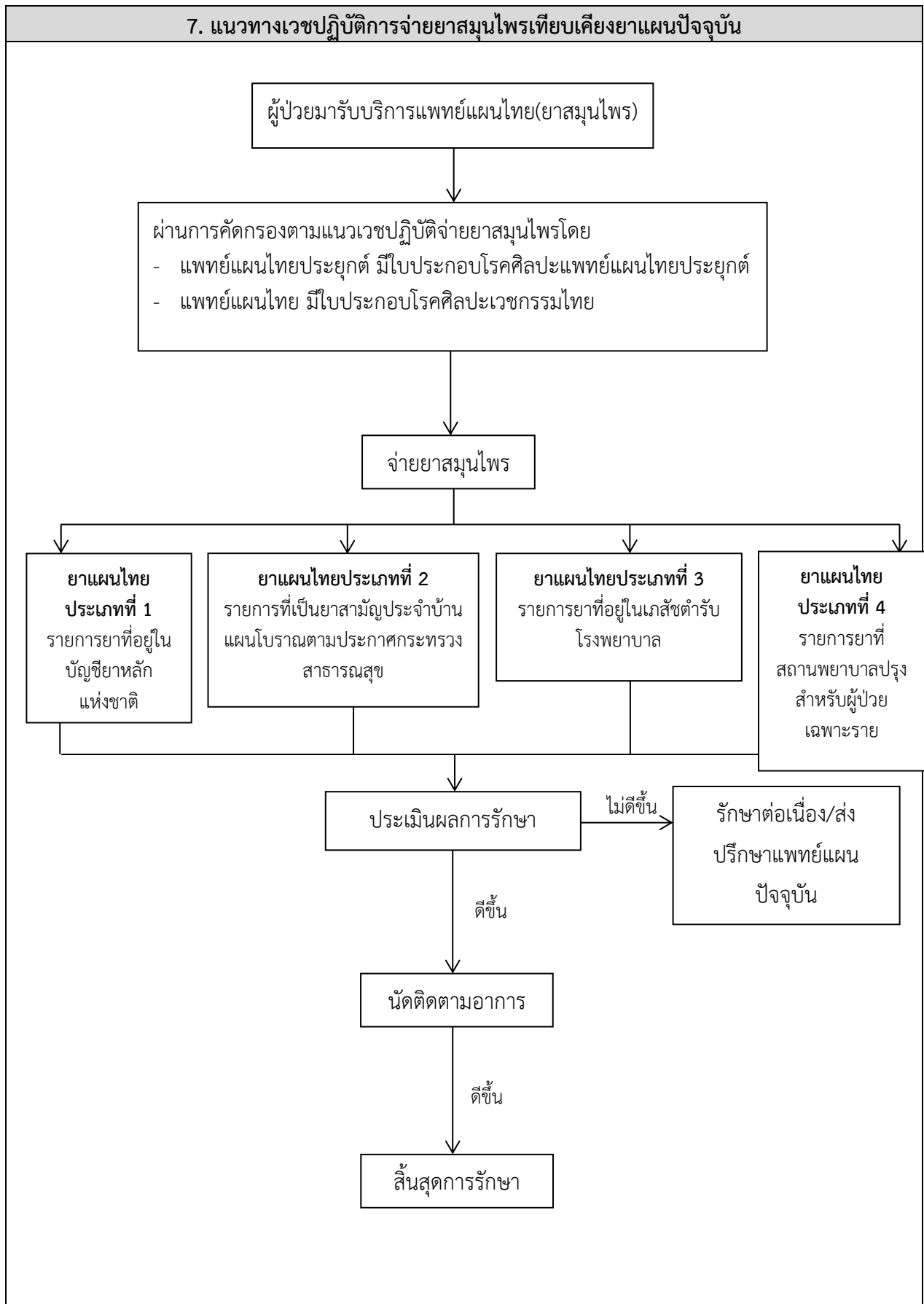
			และโรคกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน - ควรระวังการใช้ ยาเกินขนาดในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไตหรือทางเดินปัสสาวะ เนื่องจากอาจเกิดพิษจากการบูร - ควรระวังการใช้ ยานี้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ แสบร้อนยอดอก
9	ยามะระขึ้นก ยาแคปซูล ยาซง ยาเม็ด ยาแคปซูล (รพ.) ยาซง (รพ.)	แก้ไข้ แก้อ่อนใน เจริญ อาหาร	ขนาดและวิธีใช้ ชนิดซง รับประทานครั้งละ 1 – 2 กรัม ชงน้ำร้อนประมาณ 120 - 200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กหรือหญิงให้นมบุตร เนื่องจากมีรายงานว่าทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดลดลงอย่างมากจนเกิดอาการชักได้ คำเตือน - ไม่แนะนำให้ใช้ ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้ เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้ เลือดออก - หากใช้ ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วันแล้ว อาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์ - ควรระวังการใช้ ร่วมกับยาลดน้ำตาลในเลือดชนิดรับประทาน (Oral Hypoglycemic Agents) อื่น ๆ หรือร่วมกับการฉีดอินซูลิน เพราะอาจทำให้เกิดการเสริมฤทธิ์กันได้ - ควรระวังการใช้ ในผู้ป่วยโรคตับ เพราะเคยมีรายงานว่าทำให้เกิดตับอักเสบได้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์ คลื่นไส้ วิงเวียน ซบปลายมือปลายเท้า hypoglycemic coma อาการชักในเด็ก ท้องเดิน ท้องอืด ปวดศีรษะ และอาจเพิ่มระดับเอนไซม์ gamma-glutamyl transferase และ alkaline phosphatase ในเลือดได้

(6) คำแนะนำในการปฏิบัติตัวเพื่อการส่งเสริม ป้องกัน และฟื้นฟูสุขภาพ

- 1.งดอาหารแสลง หลีกเลี่ยงน้ำเย็น ผัก ผลไม้ และอาหารรสเย็น หวานจัด มันจัด ขมจัด เพราะจะกระตุ้นให้เสมหะกำเริบมากขึ้น
- 2.หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโรค เช่น การกระทบร้อน-กระทบเย็น การทำงานเกินกำลัง พักผ่อนไม่เพียงพอ เป็นต้น
- 3.หลีกเลี่ยงปัจจัยหรือสิ่งกระตุ้น เช่น ควันธูป ฝุ่นละออง ควัน เกสรดอกไม้ ไรฝุ่น เป็นต้น
- 4.รักษาร่างกายให้อบอุ่นเสมอ เช่น สวมใส่เสื้อผ้าที่ปิดคอที่หน้าอกให้อบอุ่น
- 5.ควรดื่มน้ำอุ่นเพื่อเพิ่มความอบอุ่นของร่างกาย หรือสมุนไพรที่มีรสร้อนสุขุม เช่น น้ำขิง กระเพรา เพื่อลดเสมหะและทำให้ระบบทางเดินหายใจสะดวก
- 6.รับประทานอาหารที่บำรุงซี่โครง ได้แก่ เห็ดตากแห้ง พุทรา เนื้อแกะ วอลนัท ฮ่วยซัว(Chinese yam) และช่วงที่อาการควรรับประทานอาหารที่มีรสร้อน ทำให้เหงื่อออก ช่วยในการกระจายของซี่ปอด เช่น ขิง ผักชี ต้นหอม และดื่มน้ำพุทราจีนใส่น้ำตาลทรายแดงเล็กน้อยเป็นประจำก็เป็นอีกวิธีหนึ่งในการช่วยป้องกันและบรรเทาอาการของโรคนี้ได้
- 7.ไม่ควรอาบน้ำหรือสระผมด้วยน้ำเย็นเกินไปหรืออาบน้ำตอนดึกโดยเฉพาะเวลาที่อากาศเย็น
- 8.บริหารร่างกายด้วยท่าฤๅษีตัดตน เช่น ท่าเทพพนม นอนหงายผายปอด ดำรงกายอายุยืนเพื่อเป็นการฝึกลมหายใจ เป็นต้น

(7) การประเมินและติดตามผลการรักษา

ติดตามผลการรักษาโดยนัดเพื่อประเมินอาการและอาการแสดงตามเกณฑ์การรักษา เพื่อดูว่าอาการดีขึ้นหรือไม่ โดยการซักประวัติที่สัมพันธ์กับอาการของโรค เช่น น้ำมูก คัดจมูก จาม รวมถึงความถี่ลดลงหรือไม่ เมื่อรักษาด้วยการแพทย์แผนไทยภายใน 2 สัปดาห์แล้วอาการไม่ดีขึ้น ให้แพทย์ประเมินเพื่อทำการส่งต่อผู้ป่วยอย่างถูกต้อง

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
1	ยาขมิ้นชัน ED (ท้องอืด จุก แน่น)	อาหารไม่ย่อย กรดไหลย้อน ท้องอืด จุก แน่น	2 cap. วันละ 3-4 ครั้ง หลังอาหาร ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยโรคหัวใจในถุงน้ำดี - ควรระวังการใช้กับหญิงตั้งครรภ์ - ควรระวังการใช้กับเด็ก เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลด้านประสิทธิภาพและความปลอดภัย - ควรระวังการใช้ยานี้ร่วมกับสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulants) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยานี้ร่วมกับยาที่กระบวนกรเมแทบอลิซึม ผ่านเอนไซม์ Cytochrome P450 (CYP 450) เนื่องจากสาร curcumin ยับยั้ง CYP 3A4, CYP 1A2 แต่กระตุ้นเอนไซม์ CYP 2A6 - ควรระวังการใช้ร่วมกับยารักษาโรคมะเร็งบางชนิด เช่น doxorubicin, chlormethine, cyclophosphamide และ camptothecin เนื่องจาก curcumin อาจมีผลต้านฤทธิ์ยาดังกล่าว - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 13 ปีขึ้นไป	1. Diagest® (อาหารไม่ย่อย) 2. Simethicone 80 mg.(ขับลม จุก ท้องอืด) 3. Mixt carminative (ขับลม จุก แน่น) 4. Ranitidine150 mg.(ลดกรด แต่ไม่รักษาไหลย้อน) 5. Omeprazole20 mg (ลดกรดที่ขากรดไหลย้อน) 6. Antacid gel (เคลือบกระเพาะ แสบร้อนอก)
2	ยาธาตูปอบเขย ED (ท้องอืด ขับลม)	ท้องอืด จุก แน่น	1-2 ซ้อนโต๊ะ 3 เวลา หลังอาหาร ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. Mixt carminative (ขับลม จุก แน่น)
3	ยาเบญจกูล ED (ขับลม บำรุงธาตุ)	ท้องอืด อาหารไม่ย่อย บำรุงธาตุ	ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน รับประทานครั้งละ 800 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ห้ามใช้ ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กเล็ก - ไม่ควรใช้ยานี้ในฤดูร้อน จะส่งผลให้ไฟธาตุกำเริบ - ไม่ควรรับประทานติดต่อกันนานเกิน 7 วัน - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. Simethicone 80mg. (ขับลม จุก ท้องอืด) 2. Sodamint tab® 300 mg.(ลดกรด ขับลม) 3. Mixt carminative (ขับลม จุก แน่น) 4. Diagest® (อาหารไม่ย่อย)
4	ยาชิง ED (ท้องอืด ท้องเฟ้อ)	ขับลม ท้องอืด ท้องเฟ้อ	- บรรเทาอาการท้องอืด ขับลม แน่นจุกเสียด รับประทานวันละ 2 – 4 กรัม - ป้องกันและบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียนจากการเมาเรือ เมาเรือ รับประทานวันละ 1 – 2 กรัม ก่อนเดินทาง 30 นาที – 1 ชั่วโมง หรือเมื่อมีอาการ - ป้องกันอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังการผ่าตัด รับประทานครั้งละ 1 กรัม ก่อนการผ่าตัด 1 ชั่วโมง	1. Simethicone 5 mg.(ขับลม จุก แน่น) 2. Sodamint tab® 300 mg.(ลดกรด ขับลม) 3. Mixt carminative (ขับลม จุก แน่น)

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
5	ยาธาตุนครจับ ED (ท้องอืด ท้องเสียไม่ติดเชื้อ)	ท้องอืด ท้องเฟ้อ อาหารไม่ย่อย ถ่ายอุจจาระยาก เป็นก้อนเล็กๆกลืนเหม็น ท้องเสียไม่ติดเชื้อ	ชนิดลูกกลอนและชนิดแคปซูล ผู้ใหญ่ : รับประทานครั้งละ 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้ ข้อควรระวัง: - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ อาการไม่พึงประสงค์: ในสูตรตำรับได้ตัดโคโรครีเอออก เนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่าโคโรครีเอที่ใช้และมีการจำหน่ายในท้องตลาด เป็นพืชในสกุล Aristolochia ซึ่งพืชในสกุล Aristolochia มีรายงานพบว่าก่อให้เกิดความเป็นพิษต่อไต (nephrotoxicity) และเมื่อปี ค.ศ. 2002 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล Aristolochia เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์	1. Simethicone 80 mg. (ขับลม จุก ท้องอืด) 2. Mixt carminative (ขับลม จุก แน่น) 3. Loperamide 2 mg. (ยาระงับการถ่าย)
6	ยาฟ้าทะลายโจร ED (เจ็บคอ ไอ ท้องเสียไม่ติดเชื้อ)	แก้ปวด ลดไข้ แก้หวัด ลดน้ำมูก	รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 2 กรัม วันละ 4 ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้ในผู้ที่มีอาการแพ้ฟ้าทะลายโจร หญิงตั้งครรภ์และให้นมบุตร เนื่องจากอาจทำให้เกิดทารกวิรูปได้ ข้อควรระวัง: - หากใช้ยานี้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจทำให้แขนขามีอาการชาหรืออ่อนแรง - หากใช้ฟ้าทะลายโจรติดต่อกัน 3 วัน แล้วไม่หาย หรือ มีอาการรุนแรงขึ้นระหว่างใช้ยาควรหยุดใช้และพบแพทย์ - ควรระวังการใช้ยานี้ร่วมกับสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulants), ยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยานี้ร่วมกับยาลดความดันเลือดเพราะอาจเสริมฤทธิ์กันได้ - ควรระวังการใช้ยานี้ร่วมกับยาที่กระบวนการเมแทบอลิซึม ผ่านเอนไซม์ Cytochrome P450 (CYP 450) เนื่องจากฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ CYP 1A2, CYP 2C9 และ CYP 3A4 - ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 15 ปีขึ้นไป	1. Paracetamol (แก้ปวดลดไข้) 2. Actifed Syrup® (คัดจมูก)

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
7	ยาปราบชมพูทวีป ED (หวัด คัดจมูก แพ้อากาศ)	ใช้ใน Case allergic Rhinitis, Case Asthma, Allergic bronchitis	รับประทานครั้งละ 750 มิลลิกรัม – 1.5 กรัม วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหารและก่อนนอน ข้อห้ามใช้: - ห้ามใช้เมื่อพบภาวะแทรกซ้อนจากการแพ้อากาศ เช่น ไซนัสอักเสบ การติดเชื้อแบคทีเรียที่มีอาการเจ็บบริเวณไซนัส ไข้สูง น้ำมูกและเสมหะเขียว เป็นต้น - ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ เด็ก ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ โรคแผลเปื่อยเพปติก และโรคกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน - ควรระวังการใช้ยาเกินขนาดในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไตหรือทางเดินปัสสาวะ เนื่องจากอาจเกิดพิษจากการบูร - ควรระวังการใช้ยานี้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง อาการไม่พึงประสงค์: แสบร้อนยอดอก - ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. ยากลุ่ม Antihistamine (แก้แพ้) 1.1 Chlorpheniramine (CPM) (แก้แพ้ ลดน้ำมูก) 1.2 Loratadine (แก้แพ้ ลดน้ำมูก ง่ายน้อยกว่า CPM)
8	ยาจันทน์ลีลา ED (ปวดศีรษะ ลดไข้)	แก้ไข้ ตัวร้อน ปวดศีรษะ	ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด ผู้ใหญ่: รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ	1. Paracetamol (แก้ปวดลดไข้)
9	ยาประสะมะแว้ง ED (ระคายเสมหะ ชุ่มคอ)	ไอ ระคาย คอ	ชนิดเม็ดและชนิดลูกกลอน ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทาน หรือใช้อม ผู้ใหญ่ : รับประทานครั้งละ 1 – 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 200 - 400 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการ ข้อควรระวัง: - ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 15 วัน หากอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์ - ในผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้เกลือ ไม่ควรใช้น้ำมะนาวแทรกเกลือ	1. Strepil® (ยาอมแก้เจ็บคอ) 2. Bromhexine, Acetylcysteine (ละลายเสมหะ) 3. Dextromethorphan (กดการไอ)

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
10	ยาแก้ไอผสมมะขามป้อม ED (ขับเสมหะ ไอ)	1. ไอ มีเสมหะ 2. ขับเสมหะ	จิบเมื่อมีอาการไอ ทุก 4 ชั่วโมง ข้อห้ามใช้: ผู้ป่วยเบาหวานที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ ข้อควรระวัง: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ท้องเสีย เนื่องจากมะขามป้อมมีฤทธิ์เป็นยาระบาย - ไม่แนะนำให้ใช้ในเด็กที่อายุต่ำกว่า 2 ขวบ และหญิงตั้งครรภ์ เนื่องจากที่แอลกอฮอล์ผสมอยู่ 0.2%	1. Brown mixture® (กุดการไอ มีส่วนผสม codeine) 2. Dextromethorphan (กุดการไอ)
11	ยาอำมฤควาที ED (แก้เจ็บคอ ไอ)	บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ	ชนิดลูกกลอน ผู้ใหญ่ : รับประทานครั้งละ 1 กรัม เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการ ข้อควรระวัง: ไม่ควรใช้น้ำมันวาทรงเกลื้อ กับผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้เกลือ ข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ: ในสูตรตำรับได้ตัดไคร้เครือออก เนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่าไคร้เครือที่ใช้และมีการจำหน่ายในท้องตลาด เป็นพืชในสกุล Aristolochia ซึ่งพืชในสกุล Aristolochia มีรายงานพบว่าก่อให้เกิดความเป็นพิษต่อไต (nephrotoxicity) และเมื่อปี ค.ศ. 2002 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล Aristolochia เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์	1. Guaifenesin (ขับเสมหะ)
12	ตรีผลา ED (ละลายเสมหะ)	แก้ไอ ชุ่มคอ ขับเสมหะ	ชนิดชง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ชงน้ำร้อนประมาณ 120 - 200 มิลลิลิตร ทิ้งไว้ 3 - 5 นาที ดื่มในขณะยังอุ่น เมื่อมีอาการไอ ทุก 4 ชั่วโมง ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน รับประทานครั้งละ 300 - 600 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการไอ วันละ 3 - 4 ครั้ง ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ท้องเสีย -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์: ท้องเสีย	1.M.tussis®/Brown mixture® (กุดการไอ มีส่วนผสม codeine)

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
13	ยาหอมเนาวโกศ ED (ขับลม แก้ลมปลายไข้)	1. วิงเวียนศีรษะ 2. คลื่นเหียนอาเจียน	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสาย เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณี แก้ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ใช้น้ำลูกผักชี (15 กรัม) หรือเทียนดำ (15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้นไข้แล้วยังมีอาการเช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (33 ก้าน หรือ 15 กรัม) ลูกกระตอม (7 ลูก หรือ 15 กรัม) และเถาบอระเพ็ด (7 องคุลี หรือ 15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา • ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ ให้ใช้น้ำสุกแทน ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้ ข้อควรระวัง: - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้ ข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ: ในสูตรตำรับได้ตัดใคร่ครีออก เนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่าใคร่ครีที่ใช้และมีการจำหน่ายในท้องตลาด เป็นพืชในสกุล Aristolochia ซึ่งพืชในสกุล Aristolochia มีรายงานพบว่าก่อให้เกิดความเป็นพิษต่อไต (nephrotoxicity) และเมื่อปี ค.ศ. 2002 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล Aristolochia เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. Dimenhydrinate (แก้วิงเวียน) 2. Cinnarizine (แก้วิงเวียน การไหลเวียนโลหิต)

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
14	ยาหอมเทพจิตร ED (วิงเวียน นอนไม่หลับ)	1. วิงเวียนศีรษะ บำรุงหัวใจ (แก้ลมกองละเอียด ได้แก่ อาการหน้ามืด ตาลาย สวิงสวาย (อาการที่รู้สึกใจหวิววิงเวียน คลื่นไส้ ตาพร่า จะเป็นลม) ใจสั่น และบำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื้น)	ขนาดและวิธีใช้: ชนิดผง: รับประทานครั้งละ 1 - 1.4 กรัม ละลายน้ำสุก เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ชนิดเม็ด : รับประทานครั้งละ 1 - 1.4 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อควรระวัง: - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้ -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. Dimenhydrinate (แก้วิงเวียน)
15	ยาหอมอินทจักร ED (คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียน จุกแน่นท้อง)	1. แก้ลมบาดทะจิต 2. แก้คลื่นเหียนอาเจียน 3. แก้ลมจุกเสียด	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกิน วันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีแก้ลมบาดทะจิต ใช้ น้ำดอกมะลิ • กรณีแก้คลื่นเหียนอาเจียน ใช้ น้ำลูกผักชี เทียนดำต้ม ถ้าไม่มีใช้น้ำสุก • กรณีแก้ลมจุกเสียด ใช้ น้ำขิงต้ม ชนิดเม็ด : รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ข้อควรระวัง: - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้เกสรดอกไม้ -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. Dimenhydrinate (แก้วิงเวียน) 2. Simethicone 80mg (ขับลม จุก ท้องอืด) ข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ: ในสูตรตำรับได้ตัดไคร้เครือออก เนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่าไคร้เครือที่ใช้และมีการจำหน่ายในท้องตลาด เป็นพืชในสกุล Aristolochia ซึ่งพืชในสกุล Aristolochia มีรายงานพบว่าก่อให้เกิดความเป็นพิษต่อไต (nephrotoxicity) และเมื่อปี ค.ศ. 2002 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล Aristolochia เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์

7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ร.ก.	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
16	เถาว์วัลย์เปรียง ED (แก้ปวดกล้ามเนื้อ)	บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ลดการอักเสบของกล้ามเนื้อ	รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก เนื่องจากเถาว์วัลย์เปรียงออกฤทธิ์คล้ายยาแก้ปวดกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Nonsteroidal Anti-Inflammatory Drugs: NSAIDs) - อาจทำให้เกิดการระคายเคืองระบบทางเดินอาหาร อาการไม่พึงประสงค์: ปวดท้อง ท้องผูก ปัสสาวะบ่อย คอแห้ง ใจสั่น -- ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1.Tolperisone (คลายกล้ามเนื้อ) 2. Paracetamol+Orphenadrine (Norgesic®แก้ปวด และคลายกล้ามเนื้อ) 2. NSIADs (Diclofenac (แก้ปวด))
17	สหัสธารา ED (คลายเส้น ชาปลายมือปลายเท้า)	1. ขับลมในเส้น แก้อริครลมกองหยาบ 2. ชา ปลายมือ ปลายเท้า	รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้กับหญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มิใช่ ข้อควรระวัง: - ควรระวังการบริโภคในผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก และกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน - ควรระวังการใช้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง -- ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์: ร้อนท้อง แสบท้อง คลื่นไส้ คอแห้ง ผื่นคัน	1. Diclofenac (แก้ปวด) 2. Vitamin B complex (บำรุงร่างกาย) 3. Vitamin B 1,6,12 (บำรุงร่างกาย แก้อาชาปลายมือปลายเท้า)
18	เจลพริก ED (แก้ปวดข้อ)	แก้ปวดข้อ	ทาบริเวณที่ปวด 3 - 4 ครั้ง ต่อวัน ข้อห้ามใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่แพ้ capsaicin, ห้ามสัมผัสบริเวณตา, ระงับอย่าทาเจลบริเวณผิวที่บอบบางหรือบริเวณผิวหนังที่แตก เนื่องจากทำให้เกิดอาการระคายเคือง ข้อควรระวัง: การใช้ร่วมกับยารักษาโรคหัวใจ กลุ่ม angiotensin-converting enzyme inhibitor (ACE inhibitor) อาจทำให้เกิดอาการไอเพิ่มขึ้น, อาจเพิ่มการดูดซึมของยาโรคหอบหืด คือ theophylline ชนิดออกฤทธิ์เนิ่นนาน, ควรระวังเมื่อใช้เจลพริกร่วมกับยากลุ่มต่อไปนี้	1.Diclofenac gel (แก้ปวด)

			• Angiotensin converting enzyme inhibitors • Anticoagulants • Antiplatelet agents, • Barbiturates	
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
			• Low molecular weight heparins • Theophylline • Thrombolytic agents อาการไม่พึงประสงค์: ผื่นแดง ปวด และแสบร้อน ข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ: สาร capsaicin เป็นสารที่ได้จากการสกัดผลพริกแห้ง	
19	ยาขี้ผึ้งไหล ED	คลายกล้ามเนื้อ เคล็ดขัด ยอก	ทาและถูเบา ๆ บริเวณที่มีอาการวันละ 2 - 3 ครั้ง	1. Analgesic balm
20	ยาน้ำมันไหล ED		ข้อห้ามใช้: - ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน - ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือมีแผลเปิด	
21	ยาประคบสมุนไพร ED	ประคบเพื่อลดอาการปวด ช่วยคลายกล้ามเนื้อ เอ็น และข้อ	นำยาประคบไปนึ่ง แล้วใช้ประคบ ขณะยังอุ่น วันละ 1 - 2 ครั้ง ลูกประคบ 1 ลูก สามารถใช้ได้ 3 - 4 ครั้งโดยหลังจากใช้แล้วผึ่งให้แห้ง ก่อนนำไปแช่ตู้เย็น ข้อห้ามใช้: - ห้ามประคบบริเวณที่มีบาดแผล - ห้ามประคบเมื่อเกิดการอักเสบเฉียบพลัน เช่น ข้อเท้าแพลง หรือมีอาการอักเสบ บวม แดง ร้อน ในช่วง 24 ชั่วโมงแรก เนื่องจากจะทำให้มีอาการอักเสบมากขึ้น และอาจมีเลือดออกมากตามมาได้ โดยควรประคบหลังเกิดอาการ 24 ชั่วโมง ข้อควรระวัง: - ไม่ควรใช้ลูกประคบที่ร้อนเกินไป โดยเฉพาะบริเวณผิวหนังที่เคยเป็นแผลมาก่อนหรือบริเวณที่มีกระดูกยื่น และต้องระวังเป็นพิเศษในผู้ป่วยโรคเบาหวาน อัมพาต เด็ก และผู้สูงอายุ เพราะมักมีความรู้สึกในการรับรู้และตอบสนองช้า อาจทำให้ผิวหนังไหม้พองได้ง่าย - หลังจากประคบสมุนไพรเสร็จใหม่ ๆ ไม่ควรอาบน้ำทันที เพราะเป็นการล้างตัวยาจากผิวหนัง และร่างกายยังไม่สามารถปรับตัวได้ทัน (จากร้อนเป็นเย็นทันทีทันใด) อาจทำให้เกิดเป็นไข้ได้ - ควรระวังการใช้ในผู้ที่แพ้ส่วนประกอบในยาประคบ ข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ:	1. Analgesic balm

			1) ยาประคบสมุนไพรรสดี ผลิตจากสมุนไพรรสดี (เก็บได้ประมาณ 3 วัน) น้ำหนักไม่น้อยกว่า ลูกละ 400 กรัม 2) ยาประคบสมุนไพรรสดี ผลิตจากสมุนไพรรสดี (เก็บได้ประมาณ 2 ปี) น้ำหนักไม่น้อยกว่า ลูกละ 200 กรัม	
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
22	ยาชุมเห็ดเทศ ED (ระบาย ท้องผูก)	บรรเทาอาการท้องผูก	ชนิดขง: รับประทานครั้งละ 3 – 6 กรัม ชงน้ำร้อนประมาณ 120 - 200 มิลลิลิตร นาน 10 นาที วันละ 1 ครั้ง ก่อนนอน ชนิดแคปซูล: รับประทานครั้งละ 3 – 6 กรัม วันละ 1 ครั้ง ก่อนนอน ข้อห้ามใช้: ผู้ป่วยที่มีภาวะทางเดินอาหารอุดตัน (gastrointestinal obstruction) หรือปวดท้องโดยไม่ทราบสาเหตุ ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้ในเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปี หรือในผู้ป่วย inflammatory bowel disease - การรับประทานยาในขนาดสูงอาจทำให้เกิดไตอักเสบ (nephritis) - ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน เพราะจะทำให้ท้องเสีย ซึ่งส่งผลให้มีการสูญเสียน้ำและเกลือแร่มากเกินไปโดยเฉพาะโพแทสเซียม และทำให้ลำไส้ใหญ่ชินต่อยา ถ้าไม่ใช้ยาจะไม่ถ่าย - ควรระวังการใช้ในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร อาการไม่พึงประสงค์: อาจทำให้เกิดอาการปวดมวนท้อง เนื่องจากการบีบตัวของลำไส้ใหญ่	1. Bisacodyl (ยาระบายชนิด Stimulants laxative)
23	ยาผสมเพชรสังฆาต ED (แก้ปวดริดสีดวง)	บรรเทาอาการริดสีดวงทวารหนัก	รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที ข้อควรระวัง: - ควรระวังการใช้ยาในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป อาการไม่พึงประสงค์: ท้องเสีย ท้องอืด มวนท้อง	1. Drafalon®, Sidual®, Proctosedyl®
24	ยาริดสีดวงมหากาฬ ED (ระบาย แก้ ริดสีดวงทวารหนัก)	บรรเทาอาการริดสีดวงทวารหนัก	รับประทานครั้งละ 800 มิลลิกรัม - 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ข้อควรระวัง: - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	

25	ธรณีสังฆชาติ ED (แก้เส้น ระบาย)	แก้กษัยเส้น	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม ละลายน้ำสุกหรือผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนวันละ 1 ครั้ง ก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม วันละ 1 ครั้ง ก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน ข้อห้ามใช้:ห้ามใช้กับหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก ข้อควรระวัง: - ควรระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และ ยาต้านการจับ -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. Bisacodyl (ยาระบายชนิด Stimulants laxative) 2. Milk of Magnesia (ยาระบายอ่อนๆ Saline laxative)
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
26	ธรณีสังฆชาติ ED	แก้กษัยเส้น	ตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelets) - ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ - ควรระวังการใช้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตัวรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง - ควรระวังการใช้ในผู้สูงอายุ -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	
27	ยาขงกระเจียบแดง ED (ขัดเบา ลดความดันฯ)	ขับปัสสาวะ แก้ขัดเบา	รับประทาน ครั้งละ 2 – 3 กรัม ชงน้ำร้อน 120 – 200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ข้อควรระวัง:กระเจียบแดงอาจทำให้เกิดอาการท้องเสียได้ เนื่องจากมีฤทธิ์เป็นยาระบาย อาการไม่พึงประสงค์: อาจมีอาการปวดควมท้องได้ ข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ: - ควรหลีกเลี่ยงการกินกระเจียบแดงติดต่อกันเป็นเวลานาน เนื่องจากผลการศึกษา ในสัตว์ทดลองพบว่า ทำให้เกิดพิษต่อเซลล์ของอวัยวะและตัวอสุจิได้ - ควรหลีกเลี่ยงการกินกระเจียบแดงติดต่อกันเป็นเวลานานในสตรีมีครรภ์และสตรีให้นมบุตร เนื่องจากผลการศึกษาในหนู (rat) พบว่าอาจทำให้ลูกหนูเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ช้าลง - ส่วนที่ใช้ของกระเจียบแดง ได้จากส่วนกลีบเลี้ยง -- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1. HCTZ 5 mg.(ลดความดันโลหิต) 2. Gemfibrozil 300 mg.(ลดระดับไขมันในเลือด) 3. Simvastatin 10 mg.(ลดระดับไขมันในเลือด)

28	ยาชงหญ้าหนวดแมว ED (ขับปัสสาวะ ขับ นิ่ว)	ขับปัสสาวะ แก่ขัดเบา ขับนิ่วขนาดเล็ก	รับประทานครั้งละ 2 - 3 กรัม ชงน้ำร้อนประมาณ 120 - 200 มิลลิลิตร ดื่มวันละ 2 - 3 ครั้ง <i>ข้อห้ามใช้:</i> ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีการทำงานของหัวใจและ/หรือไตบกพร่อง <i>ข้อควรระวัง:</i> -- ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป - ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ต้องจำกัดปริมาณโพแทสเซียม เช่น ผู้ที่เป็นโรคหัวใจ เนื่องจากยาหญ้าหนวดแมวมีปริมาณโพแทสเซียมสูง - ควรระวังใช้ร่วมกับยาลดน้ำตาลในเลือดชนิดรับประทาน (Oral hypoglycemic agents) หรือร่วมกับการฉีดอินซูลิน เพราะอาจทำให้เกิดการเสริมฤทธิ์กันได้	1.Amloride (ขับปัสสาวะ ลดความดันโลหิต) 2. Furosemide (ขับปัสสาวะ ลดบวมในโรคไต)
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
29	รางจืด ED (ร้อนใน ขับสารพิษ ถอนพิษ)	ลดระดับสารเคมีตกค้างในเลือด ถอนพิษไข้ แก้ร้อนใน	แก้ไข ร้อนใน : ชนิดผง : รับประทานครั้งละ 2 - 3 กรัม ชงน้ำร้อน 120 - 200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ ชนิดแคปซูล : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร กรณีถอนพิษเบื่อเมา : รับประทานครั้งละ 2 - 3 กรัม ชงน้ำร้อนประมาณ 120 - 200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ <i>คำเตือน</i> - ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก - หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วันแล้ว อาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์ - ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยเบาหวาน เพราะอาจเกิดภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำ - ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ต้องใช้ยาอื่นอย่างต่อเนื่องเพราะยารางจืด อาจเร่งการขับยาเหล่านั้นออกจากร่างกาย ทำให้ประสิทธิภาพของยาลดลง -- ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	-
30	ยาชงดอกคำฝอย NED	ลดระดับไขมันในเลือด (Dyslipidemia)	ชนิดผง : รับประทานครั้งละ 2 - 3 กรัม ชงน้ำร้อน 120 - 200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ <i>คำเตือน</i> -- ควรใช้ในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป	1.Gemfibrozil 300 mg. 2.Simvastatin 10 mg.

31	ยาเขียวหอม ED (แก้ร้อนใน ตัวร้อน)	1. บรรเทาอาการไข้ร้อน ในกระหายน้ำ 2. แก้พิษหัด อีสุกอีใส (บรรเทาอาการไข้จากหัด และอีสุกอีใส)	ชนิดผง ผู้ใหญ่: รับประทานครั้งละ 1 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 – 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ • กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนในกระหายน้ำ ใช้น้ำสุก หรือน้ำดอกมะลิ เป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้พิษหัด พิษอีสุกอีใส ละลายน้ำรากผักชีต้ม เป็นน้ำกระสายยาทั้งรับประทาน และชโลม หมายเหตุ การชโลมใช้ยามองละลายน้ำ 1 ต่อ 3 แล้วชโลม (ประพรม) ทิ้งตามตัวบริเวณที่ตุ่มใสยังไม่ แตก	1.Paracetamol 500 mg.
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
32	ยาเขียวหอม ED	แก้ ไข้ แก้ ร้อน ใน อีสุกอีใส	ชนิดเม็ด ผู้ใหญ่: รับประทานครั้งละ 1 กรัม ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม ทุก 4 – 6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ คำเตือน - ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้ - ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก - หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์	1.Paracetamol 500 mg.
33	ยาจันทน์ลีลา ED (ปวดศีรษะ ลดไข้)	บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ไข้เปลี่ยนฤดู	ชนิดผง ผู้ใหญ่: รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ละลายน้ำสุก ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็กอายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม ละลายน้ำสุก ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด ผู้ใหญ่: รับประทานครั้งละ 1 - 2 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม - 1 กรัม ทุก 3 - 4 ชั่วโมง เมื่อ มีอาการ คำเตือน - ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก - หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์	1.Paracetamol 500 mg.

34	ยาห้าราก (แก้ไข้) ED (กระทั่งพิษไข้)	บรรเทาอาการไข้	ชนิดผง ผู้ใหญ่ : รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ	1.Paracetamol 500 mg. 2. Calamine lotion
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
35	ยาห้าราก (แก้ไข้) ED	บรรเทาอาการไข้ แก้คัน	ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด ผู้ใหญ่: รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6 - 12 ปี : รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ ** ใช้ผงยาห้ารากทาแก้ผื่นคันได้ คำเตือน - ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก - หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์ - ไม่แนะนำให้ใช้ในหญิงที่มีไข้ที่ประทุหรือใช้ระหว่างมีประจำเดือน	1.Paracetamol 500 mg. 2. Calamine lotion
36	ยาพญายอ ED	1. ยาครีม บรรเทาอาการของ เริมและงูสวัด 2. สารละลาย (สำหรับป้ายปาก) รักษาแผลในปาก (aphthous ulcer) ผลจากการฉายรังสีและเคมีบำบัด 3. ยาโลชั่น บรรเทาอาการผดผื่นคัน ลมพิษ ตุ่มคัน 4. ยาขี้ผึ้ง บรรเทาอาการอักเสบ ปวด บวมจากแมลงกัดต่อย 5. ยาทิงเจอร์ บรรเทาอาการของเริม และงูสวัด	ทาบริเวณที่มีอาการ วันละ 5 ครั้ง	1. Acyclovir cream (ยาทาแก้เริม) 2. 3. Calamine lotion (แก้ผื่น คัน) 4. Analgesic balm (คลายกล้ามเนื้อ) 5. Acyclovir cream (ยาทาแก้เริม)

37	ยาเลือดงาม ED	บรรเทาอาการปวดประจำเดือน ช่วยให้ประจำเดือนมาเป็นปกติ แก้มตุ่มเกิด	ชนิดผง : รับประทานครั้งละ 1 – 2 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ชนิดแคปซูล : รับประทานครั้งละ 1 – 2 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร <i>ข้อห้ามใช้ : ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มิใช่</i> <i>คำเตือน : ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้</i>	
7. แนวทางเวชปฏิบัติการจ่ายยาสมุนไพรเทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน				
ที่	ยาสมุนไพร (Herbs)	สรรพคุณ (properties)	วิธีใช้/ข้อควรระวังในการใช้/ข้อห้าม (Usage)	เทียบเคียงยาแผนปัจจุบัน (compare)
38	ประสะไพล ED	1.ปวดท้องประจำเดือน	ในกรณีที่มีอาการปวดประจำเดือนเป็นประจำ ให้รับประทานยา ก่อนมีประจำเดือน 2 - 3 วันไปจนถึงวันแรกและวันที่สองที่มีประจำเดือน ชนิดผง: รับประทานครั้งละ 1 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน : รับประทานครั้งละ 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร	1.Mefenamic acid 500 mg. (แก้ปวดประจำเดือน) 2. Paracetamol 500 mg. (แก้ปวด)
		2. ประจำเดือนไม่สม่ำเสมอ	ชนิดผง: รับประทานครั้งละ 1 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา 3 - 5 วัน เมื่อระดูมา ให้หยุดรับประทาน ชนิดแคปซูล ชนิดเม็ด ชนิดลูกกลอน: รับประทานครั้งละ 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา 3 - 5 วัน เมื่อระดูมา ให้หยุดรับประทาน	-
		3. ขับน้ำคาวปลา	ชนิดผง: รับประทานครั้งละ 1 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ให้รับประทานจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่เกิน 15 วัน ชนิดลูกกลอน ชนิดเม็ด และชนิดแคปซูล: รับประทานครั้งละ 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ให้รับประทานจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่เกิน 15 วัน <i>ข้อห้ามใช้</i> <i>- ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มิใช่</i> <i>- ห้ามรับประทานในหญิงที่มีระดูมากกว่าปกติ เพราะจะทำให้มีการขับระดูออกมามากขึ้น</i> <i>คำเตือน</i> <i>- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้</i> <i>- กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 1 เดือน</i> <i>- กรณีขับน้ำคาวปลาในหญิงหลังคลอดบุตร ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 15 วัน</i> <i>-- ควรใช้ยาในผู้ป่วยอายุ 18 ปีขึ้นไป</i>	-
39	ยากล้วย ED	รักษาแผลในกระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ	รับประทานครั้งละ 10 กรัม ชงน้ำร้อน 120 - 200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร <i>คำเตือน</i>	1. ORS 2. lomperamide (ระงับการถ่าย)

		ห้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระไม่เป็นมูก หรือมีเลือดปน	- <i>ไม่ควรใช้ในคนที่ท้องผูก</i> - <i>การรับประทานติดต่อกันนาน ๆ อาจทำให้ท้องอืดได้</i> <i>อาการไม่พึงประสงค์ : ท้องอืด</i>	

เอกสารอ้างอิง

- สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. (2551). ตำราการตรวจรักษาโรคทั่วไป เล่ม 1 แนวทางการตรวจรักษาโรคและการใช้ยา. โฮลิสติก พับลิชชิ่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ.
- สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. (2551). ตำราการตรวจรักษาโรคทั่วไป เล่ม 2 350 โรคกับการดูแลรักษาและการป้องกัน. หมอชาวบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 4 (ฉบับปรับปรุง)). กรุงเทพฯ.
- กลุ่มงานส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข คู่มือแนวทางการคัดกรองการให้บริการแพทย์แผนไทยคู่ขนานแผนกผู้ป่วยนอกในโรงพยาบาลรัฐ [หนังสือ]. - นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558. - เล่มที่ 1.
- สมศักดิ์ นวลแก้วและคณะแนวทางการตรวจวินิจฉัยโรคด้วยวิธีการทางแพทย์แผนไทยประยุกต์ แนวทางการตรวจและวินิจฉัยโรคด้วยวิธีการทางแพทย์แผนไทยประยุกต์ [หนังสือ] / บ.ก. สมศักดิ์ นวลแก้ว. - กรุงเทพฯ : , 2557.
- ไชยยา สนิท. (2553). ท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียดแน่นท้อง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://snit-blogtoknow.blogspot.com/2010/10/blog-post.html>
- ศศิประภา บุญญพิสิฐ. (2553). **ท้องอืด... อาหารไม่ย่อย (ตอนที่ 1)**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/e-pl/articledetail.asp?id=690>
- อาการแน่นท้อง อาหารไม่ย่อย. (2556). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://thaiyinyang.blogspot.com/2012/12/dyspepsia-dyspepsia-indigestion.html> Siamhealth.net บทความสุขภาพ [ออนไลน์]. - 22 ธันวาคม 2559. - <http://siamhealth.net/publichtml/Disease/GI/hemorroid.html#.WGEP-9KLS01>.
- สำนักยากลุ่มนโยบายแห่งชาติด้านยา กระทรวงสาธารณสุข จ.นนทบุรี บัญชียาหลักแห่งชาติ [ออนไลน์]. - 22 ธันวาคม 2559. - <http://drug.fda.moph.go.th:81/nlem.in.th>.
- Kuptniratsaikul V, Rattanachaiyanont M. Validation of a Modified Thai version of the Western Ontario and McMaster (WOMAC) Osteoarthritis Index for Knee. Osteoarthritis ClinRheumatol 2007; 26: 1641-5.
- Nicholus Bellamy. WOMAC Osteoarthritis Index.User guide VIII 2007: 71-3.

คณะกรรมการพัฒนาแนวทางเวชปฏิบัติ
การดูแลรักษาผู้ป่วยด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก Service plan สาขา
แพทย์แผนไทยฯ เขตสุขภาพที่ 10